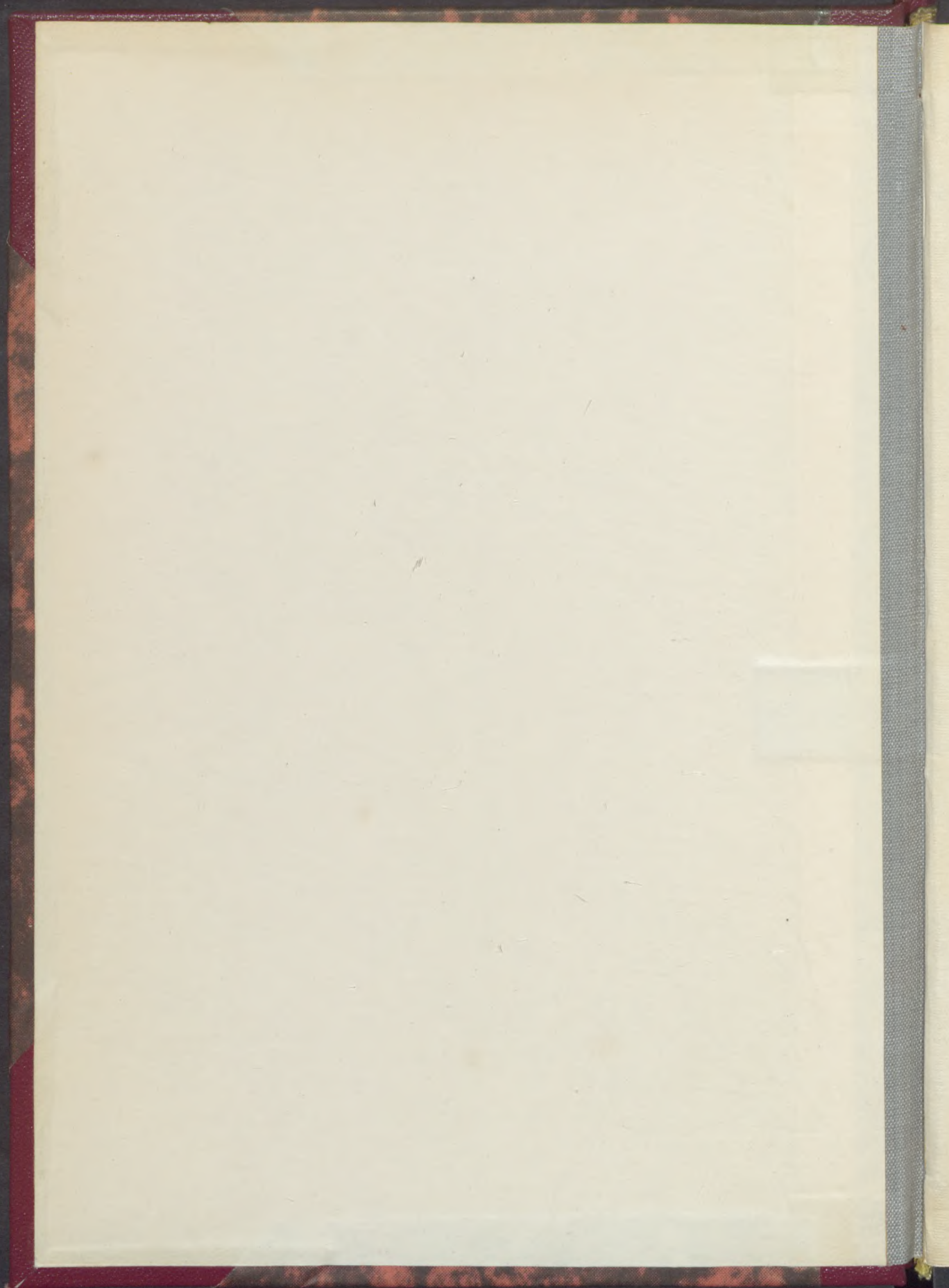
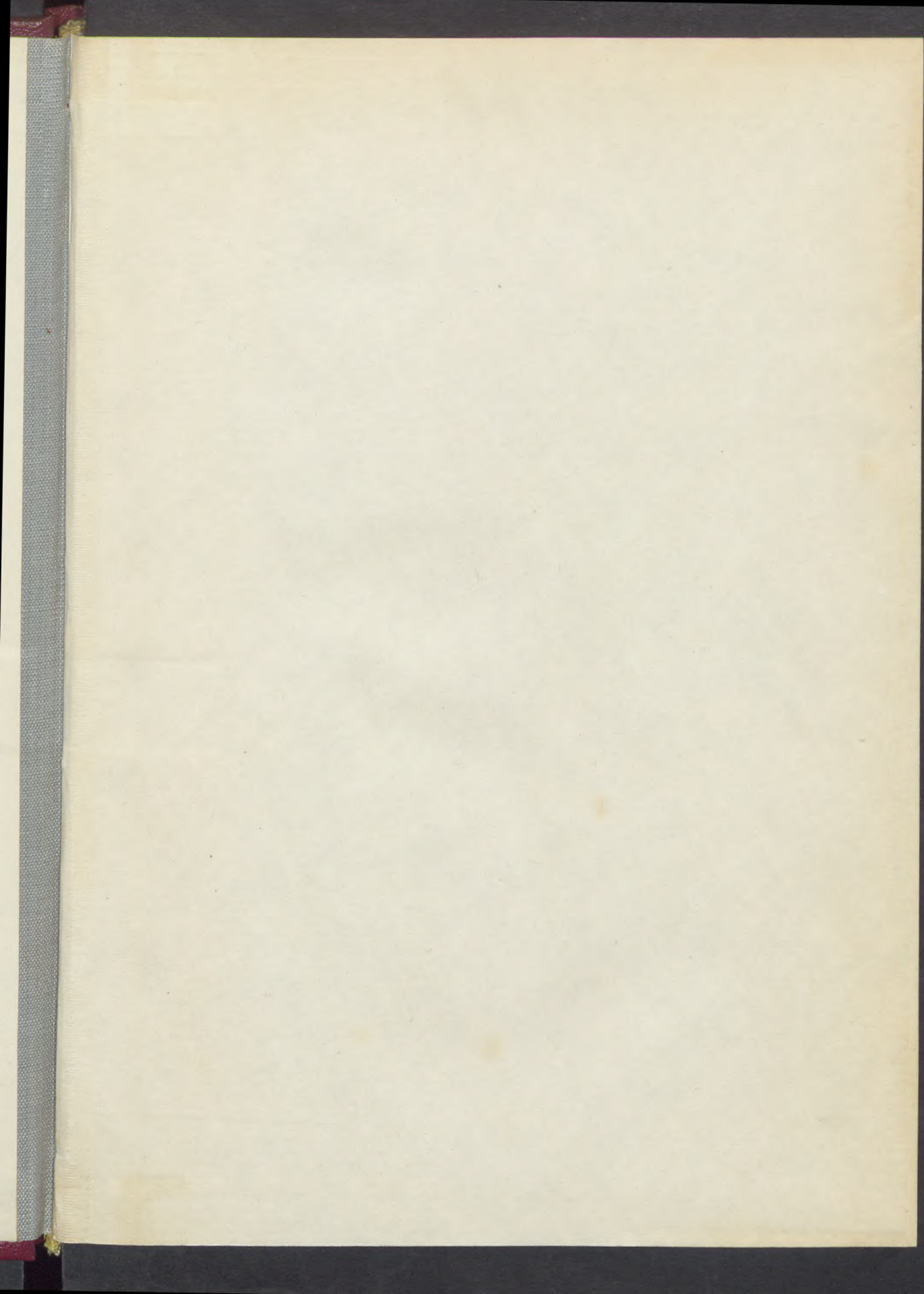

619.066

619066

A SZERKESZTÉS ÉS FOGALMAZÁS MÓDJA

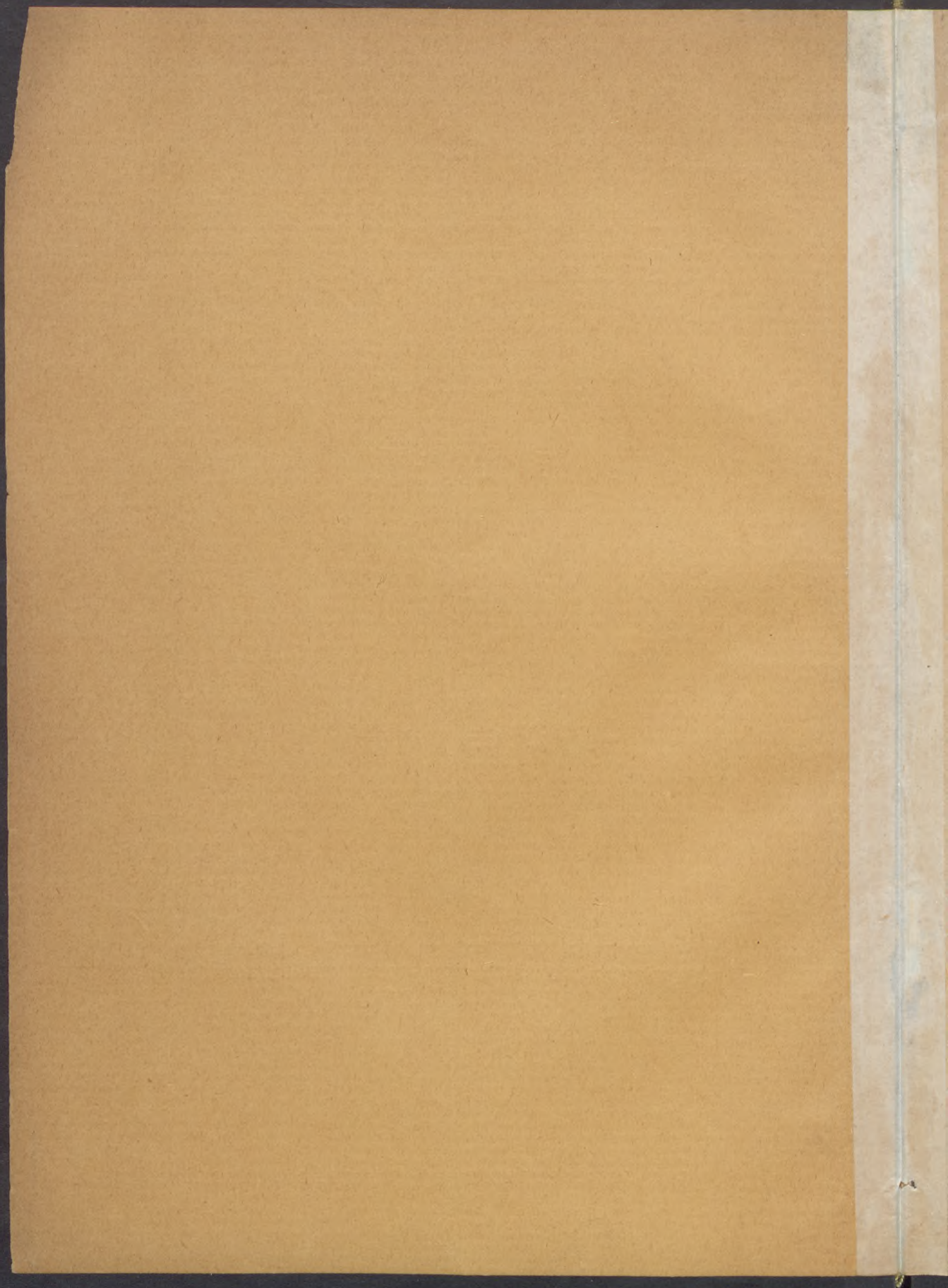
GYAKORLATI
MINTÁKKAL

IRTA:
KÖVESI LAJOS.

Különnyomat a kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló
szegedi városi főgimnázium 1913—1914. évi Értesítőjéből.

ENDRÉNYI LAJOS KÖNYVNYOMTATÓ MŰHELYÉBŐL SZEGED 1914

A SZERKESZTÉS ÉS FOGALMAZÁS MÓDJA

GYAKORLATI
MINTÁKKAL

IRTA:
KÖVESI LAJOS.

Különnyomat a kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló
szegeði városi főgimnázium 1913—1914. évi Értesítőjéből.

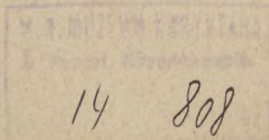
ENDRÉNYI LAJOS KÖNYVNYOMTATÓ MŰHELYÉBŐL SZEGEĐ 1914

1. hury
497 dm

613.066

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium ebben a tanévben rendeletet adott ki a magyar fogalmazás tanításának eredményessége érdekében. Rámutat ebben a fogalmazás fontosságára s többek közt a segédeszközök, mint például egy alkalmas didaktikai vezérkönyv hiányára is.

A fogalmazás elsajátítására legbiztosabb mód a klasszikus írók műveinek olvasása, írásmódjuk megfigyelése és utánzása. Olvasókönyveink egészben vagy szemelvényekben e célból a legjobbakat nyújtják ugyan, mégis hiányát éreztük valami segédkönyvnek, mely a tanulók képzettségéhez és lelki világához mérten a szerkesztés tudatos elsajátítására gyakorlati útmutatást nyújtana.

Ezért írtam nektek, kedves tanítványaim, szünidei olvasmányul e példákat rövid elméleti utasítással.

Az értelmi fejlettségteknek megfelelő dolgozatokat szerkesztésük közben mutatom be, hogy az eljárás megértésével munkátokat tudatosabbá tegyem. Találtok mintákat az anyaggyűjtésre, elrendezésre, vázlatkészítésre és a kidolgozás módjára.

Önállóbb munkára, egyéni alakító erők fejlesztésére akarlak benneteket buzdítani e példákkal. Manapság ugyanis mindenkinek szüksége van arra, hogy gondolatait írásban ki tudja fejezni, annál inkább a tanult embernek. Mint más tudomány vagy művészet elsajátítása, ez sem történik egyszerre. Hosszú, türelmes munkával éri el az író, hogy tollát ügyesen tudja forgatni.

Kezdjétek ezt a munkát ifjú korotokban, nagy hasznát veszték az életben.

I.

A tudatos szerkesztés.

Mikor gondolatainkat rendszeresen összefoglaljuk, írásművet készítünk.

Például utazás közben megnyeri tetszésünket valamely várrom, vagy egy szép vidék, leírjuk, hogy mások is megismerjék. Szemtanúi vagyunk valamely érdekes eseménynek, elbeszéljük. Mindegyik esetben írásművet alkotunk.

Vagy meggyőződésünk, hogy őszinte, egyenes lélek az igazi jellem alapja. Ha e tárgyról írunk azon célból, hogy véleményünket mások is elfogadják, szintén írásművet készítünk.

Írásmű és írásmű között azonban oly nagy különbség van, akárcsak egy szerény csőszgunyhó és egy fővárosi palota között. Ne gondoljunk itt csupán a méretekben jelentkező különbségre, hanem a művészi kivitelre.

Kis ház is lehet sikerült alkotás. Rövid, pár lapra terjedő dolgozatban néha több művészet van, mint egy egész könyvben.

A találó gondolatok és a szép külső forma adják meg a műnek az értékét.

A jó írónak igazi művésznek kell lennie.

Olvassuk el Vörösmartynak »A merengőhöz« című költeményét. Mennyasszonyához, Csajághy Laurához intézte. Azt a véleményét fejezi ki, hogy a megelégedést, boldogságot csak úgy érjük el, ha saját viszonyaink közt s nem az ábrándok országában kereszük. A költemény ma is ezt az érzelmet kelti bennünk.

Művész az az egyén, aki a szépet valamely téren, pl. szobrászat, műépítés, képírás, költészet vagy zene segítségével ki tudja fejezni. A művészet bármely ágához Istentől nyert tehetség szükséges. De figyeljük csak meg, ha van alkalmunk, hogy még a tehetség mellett is mennyi időbe kerül, míg eléri céljukat. Mennyit kell gyakorolni magát egy hegedűművésznek. Idomtalan alak kerül ki a kezdő szobrász vésője alól. De ha kitar, célt ér. Nem csügged; elmélyed munkájában, formál, alakít s lassankint fel tudja tüntetni az élettelen kövön az emberi érzelmeket: az örömet, bánatot, lelki nyugodtságot, lelkesedést vagy szenvedélyt.

Az igazi írói képesség is művészet. Eszközei: a tárgyba való elmélyedés, gondolkodás, kiváló írók műveinek megfigyelése és a magyar nyelv szerkezetének ismerete.

Nem ajánlható eléggé fiatal korban e téren a tudatos eljárás és a gondolkodás. Már az iskolai dolgozatokban nem egyszer jelentkezik az írói hajlandóság, de csak abban alakul ki, aki tehetségét rendszeresen fejleszti. Észre kell vennie a kezdő írónak önmagán, minő utat és módot kell követnie, hogy egy tárgyra vagy jelenségre vonatkozólag gondolatai támadjanak. Majd, mint kell ezeket a gondolatokat kellő formában írásművé alakítani és szép nyelven előadni. Mert jól esik az ízletes étel egyszerű, tiszta edényből is, de emeli az értékét, ha feldíszítve, csinos formában talál-

ják fel. A helyes gondolatok egyszerű szavakba öntve is hatnak, de szép nyelven előadva gyönyörködtetnek is.

Ha tudatosan végezzük a szerkesztést, ha gondolkodva fogalmazunk, munkánk mindig könnyebb lesz. Nem rágjuk tehetetlenül a tollat, nem tekintjük az írásbeli feladatot tehernek, hanem élvezetnek, mert felismerjük magunkban az alkotó tehetséget. Meg kell azonban jegyezni, hogy a kitartásra szükség van, sokat kell tanulni, mert a könnyű és gyors fogalmazás elérése hosszú és türelmes munka eredménye.

A tudatos eljárás feltételei; a cél kitűzése.

Egy gépezetet csak úgy tudunk összeállítani, ha ismerjük szerkezetét. Így vagyunk az írásművel is. Ismerni kell annak anyagát, részeit, fajait, elrendezését, díszleteit.

Vizsgáljuk meg, minő az építőmester eljárása, mikor házat akar építeni.

Há tisztában van azzal, hogy milyen célra készül, megállapítja, hogy minő stílusban fog építeni. Azután megméri az alapot, szélességet, hosszúságot, magasságot s terveket készít. A méretek ismerete után kiszámítja, mindegyik anyagból mennyi kell, ezeket összegyűjti.

Mikor az anyag együtt van s a méreteket áttanulmányozta, az építéshez kezd. Megrakja a szilárd alapot, figyel arra, hogy az oldalfalak erősek legyenek, ellentálljanak az idő viszontagságainak s elbírják a tetőt.

Az épület azonban így az oldalfalakkal s a tetővel nem sokat mutat. Hiányzik róla a vakolat, külső díszítés, ajtók, ablakok, amik megadják neki a kellő formát.

Az építőmesteréhez hasonló munkát kell végezni az írásmű összeállításánál is. Nem kevesebb körültekintésre van itt is szükség, mint amannál. Az írónak is meg kell állapítani, hogy minő célból, micsoda írásművet, milyen formában akar írni. A tervezetnek megfelelően gyűjti össze az anyagot, a tárgyra vonatkozó gondolatokat. Ezeket kellő rendbe helyezi el s csak azután következik az alakítás, díszítés, stilizálás.

Minden írásműnek először az íróban meg kell érlelődni. Bizonyos áttekinthető képet kell alkotnia az egészeről, mielőtt az íráshoz fog. Meg kell állapítani a főgondolatokat, eszméket, melyek az írásmű gerincét alkotják.

A főeszmét, főgondolatokat mindig szem előtt kell tartani, ezeknek az egészen végig kell vonulni.

Ugyancsak mindig szemünk előtt kell lebegni a célnak is,

amiért az írásművet készítjük. Cél nélkül sohasem írnak. Még az iskolai dolgozatoknál is érvényes ez a szabály. Ott is megvan a cél. Azért készítjük őket, hogy bemutassuk, mint tudunk gondolatainknak formát adni, mennyire értettük át egyik, vagy másik tételt. Dolgozatokat készítünk, hogy magunkat a szerkesztésben, előadásban gyakoroljuk.

Számítanunk kell arra is, hogy kik lesznek az írásmű olvasói. Ugyanis egészen másképp írok egyszerű, mint iskolát végzett, műveltebb embereknek. Bele kell illeszkedni az olvasó értelmi felfogásába, gondolatvilágába, viszonyai, körülményei közé.

A cél, amiért az írásművet készítjük, többféle lehet: ismeretterjesztés, oktatás, tanítás; máskor meg felvilágosítani, meggyőzni, lelkesíteni, szórakoztatni vagy gyönyörködtetni akar az író.

A történelem például eseményeket tár elénk azért, hogy a múlt jelenségeiből okuljunk. A történetíró maga mutat rá, mi a helyes vagy helytelen. Máskor pedig költői eljárással úgy szerkeszti meg az író a művet, hogy benne a jó eszme képviselői diadalra jutnak, a helytelen elvek személyesítői pedig elbuknak.

Eloolvassuk Arany János Toldiját. Gyönyörködtető költői mű ugyan, mégis tanulhatunk belőle. Megtanulhatjuk, hogy becsületes-séggel, egyeneslelkűséggel, kitartó, tisztességes munkával, habár küzdelem árán, mégis elérhetjük célunkat.

Van tehát az írásműveknek a célt tekintve is egyszerűbb és költőibb formájuk. Amazok leginkább a prózában, ezek pedig a versben írt művek.

A történettel mint eseménnyel az író közvetlen akar tanítani.

A verses műveket, vagy költői prózai műveket nem azért készítik, hogy azokkal oktassanak, finom művészettel mégis elérik. Igazi költői művekből az erkölcsi tartalom nem hiányozhatik. Az életet mintegy ideális világításban mutatja be a költő úgy, hogy erkölcsi igazságérzetünket kielégítse. Mily megnyugtató, hogy a jó és gonosz harcában mindig a helyes és igaz győz. Szinte lelkesíti az olvasót, hogy a jó mellett szilárdan kitartson.

Ilyesféle célt kell kitűzni annak, aki költői mű alkotására vállalkozik. Nem szabad azonban feledni, hogy a költői tehetség isteni adomány. Különös ihlet kell ehhez. A prózai mű elkészítésére pedig a mindennapi életben is gyakran rá vagyunk utalva. Alig nélkülözheti egy művelt ember, hogy néha valamit leírni, egy eseményt elbeszélni, valamiről másokat meggyőzni vagy valamire lelkesíteni, buzdítani nem kellene. Éppen azért a szerkesztés szabályait a hozzáink közelebb eső prózai műveken: a leírásokon, elbeszéléseken, értekezéseken és szónoki beszéden figyeljük meg.

Az eljárás mód különben mindkettőnél ugyanaz. Ha tisztában

vagyunk a tárggyal, ha kialakult bennünk a főgondolat és megállapítottuk a célt, hogy miért és kinek írunk, *meghatározzuk, hogy minő írásművet milyen formában akarunk készíteni.*

Az anyaggyűjtés.

Előttünk van a budai Honvédemlék. Le kell írni vagy az eredeti szobor vagy kép után. A leírás anyaga az lesz, amit látunk rajta.

Magas talapzaton ágyuroncson áll a megsebesült fiatal honvéd. Nézzük meg jól délceg alakját, a lelkesedés tüzésétől átszellemült arcát. Honszerelme nem engedi kialudni az élet tüzét. Önmagával, sebével, fájdalmával nem törődve, felkel a tört ágyuk közül, hogy még egyszer végig nézzen társain, még egyszer lelkesítse csapatát. Jobbjában harcra készen tartja a kardot, baljában magasra emeli a szabadság zászlaját. Nemes alakja fölött lebeg a géniusz, kezében koszorút tart. A márvány oszlopon »Névtelen hősök 1849. május 21. szabad hazáért« felirat van. A talapzatot pedig a magyar nők bronz koszorúja díszíti, melyet a szobor alkotója, Zala György mintázott.

Az anyaggyűjtés módja a szemlélet volt.

A Honvédszobor alkalmul szolgálhat arra is, hogy az emlékmű keletkezésének történetét foglaljam össze, vagy elmondjam, minek az emlékét örökíti meg. Az írásmű ekkor nem leírás lesz, hanem elbeszélés, mivel tárgya esemény. Ennek anyagát már nem lehet összegyűjteni megfigyelés, hanem olvasás, tanulás, beszélgetés útján. Összegezem tehát a tanultakat, olvasom a történelem megfelelő részeit, meghallgatom abban a korban élő emberek előadásait. Keletkezésére vonatkozólag az egykorú iratokból, a szemtanúktól tudhatok meg mindent.

Az emlékekkel kapcsolatosan még más irányú művet is készíthetünk.

Vitathatjuk fontosságát, jelentőségét. Leírhatjuk a gondolatokat, melyeket a szobor látása kelt bennünk. Vagy fejtegetjük, hogy az utódok hálijára érdemesek-e azok, akik polgártársaikért, a közjóért elestek. Az ilyen fejtegető, bizonyító, elmélkedő írásmű értékezés lesz. Ehhez is olvashatunk, de össze tudjuk az írásművet állítani gondolkodással is. Sőt értékezést írunk akkor is, ha magával az emlékekkel nem azért foglalkozunk, hogy főbb jegyeit csoportosítva megismertessük, hanem megvizsgáljuk, szép-e, művészi-e, kifejezi-e az eszmét stb.

Le akarom írni napirendemet. Itt már semmi más forrásra nincs szükségem, csak a gondolkodásra. Napi munkám beosztásából összegyűjtöm az anyagot.

Az idő beosztásának célszerűsége. A tudatos munkásság. Felkelés, öltözködés, mosakodás, imádság. Otthoni munka, az utcán. Iskolai feladatok, a tanulás. Étkezés, szórakozás, pihenés. Művészet, zene. A test ápolása. A lélek fejlesztése. Beszámolás önmagunknak. A kitűzött cél szemmel tartása. A haladás pl. idegen nyelv tanulásában. A nap tanulságai. Lefekvés és alvás ideje.

Az anyaggyűjtés főbb módjai eszerint a *megfigyelés, olvasás, tanulás és gondolkodás*.

Az iskolában rendszeresen olyan tárgyról kell írni, melyet ismerünk, megfigyelhetünk vagy amelyről már fogalmat szereztünk. De már itt is ajánlatos az erős figyelem. Legyen élénken előttünk a leírandó dolog. Ha éles szemmel vizsgáljuk, felismerjük a tárgyak legjellemzőbb vonásait, vagy az események legfontosabb mozzanatait. Az írói ügyesség már abban a munkakörben jelentkezik, mikor észrevesszük az anyagban, ami lényeges, vagy mellékes.

Előttem van például egy almafa. Leírást kell készítenem róla. Nem hagyhatom figyelmen kívül azokat a sajátságokat, melyek a többi fával közösek: Van gyökere, vannak ágai, levelei, gyümölcse. Azonban a dolgozat értékét mégis azoknak a jegyeknek és tulajdonságoknak felsorolása adja meg, melyek ezen a fán különlegesek, t. i. hogy mennyiben különbözik más fáktól.

Nem egy esetben ilyen közvetlen szemlélet nincs módunkban. Le kell írunk tőlünk távol eső tárgyakat, el kell beszélnünk nem látott eseményeket. Ilyenkor közvetett módon gyűjtünk anyagot: olvasással, tanulással. Itt már a képzeletnek is van szerepe. Megpróbáljuk a tárgyat vagy eseményt egész élénken magunk elé állítani.

Ha pedig azt a jelenséget magunk elé is tudjuk idézni, még közvetlenebbül megsejlelhetjük. Irnunk kell például azon fizikai törvényről, hogy a vízbe tett tárgy annyit veszít súlyából, amennyi a térfogatával kiszorított víz súlya. Mikor ezt kísérlettel magunk előtt látjuk, sokkal behatóbban tudjuk szemléltetni. Minél önállóbban figyelünk meg valamit, annál eredetibb lesz a róla készített írásmű.

Anyagot tehát gyűjthetünk az írásműhöz:

Megfigyeléssel.

Kísérletezéssel.

Utazással.

Beszélgetéssel.

Olvasással.

Tanulással.

Gondolkodással.

Általános tájékoztatásul szolgálnak anyaggyűjtésre a következő pontok:

Leírásnál:

Alak.

Nagyság.

Anyag.

Hely.

Mihez hasonlít?

Mitől kell megkülönböztetni?

Főbb ismertető jegyek.

Fajai.

Részei.

Célja.

Haszna.

Eredete.

Készítője.

Előállítási módja.

Színe.

Kára.

Keletkezésének ideje.

Elterjedése.

Története.

Reám tett hatása.

Elbeszélésnél:

Előzmények.

Az esemény megindítása.

Okai.

Körülmények.

Az esemény színtere.

A szereplő személyek.

Lefolyása.

Időrend.

Mellékesemények.

A személyek sorsa.

Következmények.

Tanulságok.

Befejezés.

Az anyag elrendezése.

Ha valamely gépezethez megvannak a szükséges részek s mindegyik helyét ismerjük, a gépezetet össze is tudjuk rakni.

Az írásművet is csak úgy állíthatjuk össze helyesen, ha jól ismerjük a szerkezet törvényeit. A találékonyságnak itt már nagy

szerepe van. Szerkesztői ügyességgel a közönségesebb tárgyakat, mindennapi eseményeket érdekes színben lehet feltüntetni.

De az egyéni alakító erő mellett is vannak az elrendezésnek általános törvényei.

Nagyban megkönnyíti munkánkat, ha fel tudjuk ismerni a legjellemzőbb vonásokat, a vezérlő gondolatokat s ezek körül csoportosítjuk az anyagot. Pl. le kell írnom a kertben levő szilvafát. Megnézem a legaprólékosabb részletekig s az összegyűjtött anyagot a következő pontok körül helyezem el:

1. Gyökere és törzse.
2. Ágai.
3. Levelei.
4. Virága.
5. Gyümölcse.

A rendszerességet mindig szem előtt kell tartani. Le akarok írni egy templomot. Kezdek a leírást az alaprajz ismertetésével; ez esetben alulról jutok felfelé, mintha a templomot építés közben szemlélném. De kezdek a torony ismertetésével is, akkor fölülről jutok lefelé.

Vagy jellemezni kell valakit. A róla összegyűjtött anyagot ilyenformán rendezhetem:

1. Külseje: alakja, nagysága, szeme, szája, orra, haja, öltözete, feltűnő testi tulajdonsága.

2. Szellemi tehetségei: értelmessége, felfogási és ítélő tehetősége, szorgalma, kitartása, önismerete.

3. Lelki vonásai: vallásossága, egyeneslelkűsége, nyíltszívúsága, barátsága, jószívúsága, türelme, szenvedélyessége.

4. Szokásai: napi beosztása, munkarendje, pontossága, felületessége, tisztasága, rendszeretete stb.

Ügyelni kell az elrendezésnél arra is, hogy az írásműben fejlődés s ne hanyatlás legyen. Felhívhatjuk az olvasó figyelmét a tárgyra, vagy eseményre, ha valami módon annak legfontosabb ismertető jegyét, vagy mozzanatát mindjárt a dolgozat elején feltüntetjük. De viszont hibás eljárás, ha az érdekesebb vonásokat mind felsoroljuk az írásmű első felében; ez esetben ugyanis az írásmű ellaposodik. Helytelenül jár el, aki pl. egy régi kastély bemutatásánál az összegyűjtött anyagból a legérdekesebb adatokat mindjárt a dolgozat elején elmondja. De viszont nagyban hozzájárul az érdeklődés felkeltéséhez, ha már a bevezetésben jelzi, hogy a kastély, amit le akar írni, Mátyás korának egyik legművésze emléke.

Az írásműveknél a tétel tulajdonképpen kifejtése a tárgyalás keretében történik. Ezt kiegészítik a bevezetés és a befejezés.

A tájékoztató bevezető rész a mű fajtától és céljától függ. Szerepe azonban fontos lehet. Már itt kell ugyanis néha az olvasó érdeklődését lekötöni. De sohasem szabad figyelmen kívül hagyni az elemi törvényeket, melyek szerint a bevezetésnek arányosan rövidnek, tárgyhoz illőnek és olyannak kell lenni, hogy az átmenet a tárgyalásra minden zökkenés nélkül történhessék.

Rövid iskolai dolgozatokban elegendő néhány sor. Inkább elmaradhat, semhogy a dolgozat nagy részét az foglalja el. Lehet utólagosan is készíteni.

Ugyancsak rövidnek, tárgyhoz illőnek és csattanósnak kell lenni a befejezésnek is.

Az anyag elrendezésekor a következő pontok irányíthatnak bennünket:

1. A bevezetés legyen tárgyhoz illő.
2. Eredetiségre kell törekedni.
3. A rendszeresség tudatos szerkesztéssel párosuljon.
4. Csak a tárgyhoz tartozó részeket vegyük fel.
5. Ne legyenek fölösleges részek.
6. Vigyázni kell az összefüggésre.
7. Legyen a részek között logikai kapcsolat.
8. Ügyelni kell a fokozatos fejlődésre.
9. A befejezés találó, rövid legyen.

A kidolgozás.

A dolgozat anyagának helyes elrendezése után a kidolgozás-hoz fogunk. A gondolatokat kibővítjük, a hiányzó részeket betöltjük, kerek egészzé alakítjuk s szavakba, mondatokba öntjük.

A kidolgozás közben előforduló hibás eljárást a helyes módszerrel kapcsolatban rövid dolgozatokon mutatjuk be.

A) A mondatok terjedelme.

Csak egyszerű mondatok vannak a következő leírásban:

A kert.

A kertek a házak mellett szoktak lenni. De vannak a városon és falun kívül is. Többféle fajuk van. Vannak konyha-, gyümölcsös- és díszkertek. A gyümölcsös kertekben almát, körtét barackot, szilvát, cseresznyét, diót tenyésztenek. A konyhakert is nagy hasznot hajt. Ezekben zöldségeket, főzelékeket termelnek. Legszebbek azonban a díszkertek. Ezeket parkoknak is szokták nevezni. Díszkertek csak városokban, vagy paloták mellett szoktak lenni. Eze-

ket szép fák, gyönyörű virágsoportozatok díszítik. A szép sétá-
utakon árnyékos fák alatt székeket és padokat is lehet látni. Néha
még szökőkút is van bennük. Nyáron szívesen tartózkodnak az em-
berek ilyen helyen.

*

*A következő kis dolgozat annak feltüntetésére szolgáljon, hogy
mily nehézkes lehet az állandóan hosszú mondatokban szerkesz-
tett mű.*

Szent László füve.

Midőn Szent László a kúnokkal való diadalmas harcát befe-
jezte, nagy dögvész támadt az országban, mely majdnem több ál-
dozatot kívánt, mint a háború. A nép már-már lázongani kezdett,
mert azt gondolta, hogy az új vallás miatt, melyet Szent István
terjesztett, megharagudott rájuk a magyarok Istene s most azért
küldi a csapást, hogy megbüntesse hűtlen népét. Szent László pe-
dig vezekelve imádkozott a keresztények Istenéhez, hogy ne hagyja
el a magyart, ki még alig erősödött meg hitben, mert biztosan
elvéssz, ha visszatér a pogány valláshoz s nem alkalmazkodik a mű-
veltebb nyugoti államokhoz. A szent király imádságát meghallgatta
Isten; megadta nyilának az erőt, hogy halál helyett életet hozzon,
hogy amely füre ellőtt íja esik, annak gyógyító ereje legyen. A ki-
lőtt íj a keresztfüre esett, mely ettől kezdve olyan erőt kapott,
hogy a legsúlyosabb betegek is meggyógyultak tőle. Ezért nevezi
a nép maig is Szent László fűvének.

*A végyes mondatokkal való szerkesztésre mintául szolgálhatnak
a dolgozatok.*

*Irhatunk eszerint egyszerű, vagy összetett mondatokban. Beszé-
dünk és írásunk azonban e kettőnek keveréke legyen. Figyelnünk
kell arra, hogy se igen rövid, se nagyon hosszú mondatokat
ne szerkesszünk. Míg ugyanis az szaggatottá, a többszörösen össze-
tett mondatok hosszú sorozata homályossá, nehezkesé teszi az elő-
adást.*

B) A szórend.

Tiszteld az öregeket.

(Hibás szórenddel.)

Az athéni színházba egyszer egy öreg ember ment el.¹⁾ Ez
azonban már annyira megtelt,²⁾ hogy seholsem kapott helyet. A szín-
házban spártai követek is voltak, amelynek első sorában a kitün-
tető helyen ültek.³⁾ Mikor az agg athéni közeledett feléjük,⁴⁾ a spár-
tai követek vezetője felállott s erre a követek mind tisztelettel üdvö-

zölték s maguk közé ültették. Az athéniek tapsoltak, mert tetszett nekik, mikor a jelenetet látták.⁵⁾ Ekkor az egyik spártai követ mondta ki⁶⁾ az igazságot: Az athéneiek tudják, hogy mi illő, a spártaiak pedig meg is teszik.

^{1,2)} Egyszer egy öreg ember *elment* az athéni színházba. Ez azonban már annyira megtelt . . . . . *Elment*, mert *ment el* azt jelentené, hogy csak egyedül ő, más nem. Ez a színházra vonatkozik, tehát azzal hozzuk kapcsolatba. Különben is a magyar szórendnél az állítmány rendesen előbbre kerül.

³⁾ Spártai követek is voltak a színházban, amelynek első sorában . . . . . A jelző mondat az után a szó után következik, amelyre vonatkozik.

⁴⁾ *Feljük* közeledett, mert az a nyomatékos.

⁵⁾ Hibás a mondatok elhelyezése . . . . . Az athéneiek tapsoltak, mikor látták a jelenetet, mert tetszett nekik.

⁶⁾ Ekkor az egyik spártai követ *mondta ki* . . . . azt jelentené, hogy más alkalommal már mondták, tehát *kimondta* a helyes.

E néhány példa mutatja, hogy nagy gondot kell fordítani írásunkban a szavak és mondatok elhelyezésére. A szórend törvényeit a nyelvtan ismerteti. Azt vizsgáljuk mindig, mi a fontos, mi a hangsúlyos. Mert előszóval könnyen elérhetjük, hogy nem értik félre beszédünket. Egy-egy szó nyomatékos kiejtése kellő értelmet ad a mondatnak. Írásunkban ezt a beszédbeli hangsúlyt a helyes szórenddel kell pótolni.

C) Az egyszerű és szép stílus.

Visegrád.

Hajdan híres vár volt. Már az Árpádok alatt szerepelt. Fénykorát azonban a vegyes házból származott királyok korában érte el. Ebben az időben itt őrizték a magyar szent koronát is. Legfényesebb volt Róbert Károly és Mátyás királyok alatt. Ma már csak a felső vár, a Salamon-torony és az összekötő bástyák egyes részei vannak meg.

Költőibb előadással.

Régi, dicső korszaknak romokban is büszke tanyája, Visegrád! Te láttad a párducos Árpád hős ivadékait. Tornyaid fénye a haza határain túl is csillogott nagy királyaink alatt. Századokon át a nemzet szíve voltál. Elrejtéd s megvédted a magyar legdrágább kincsét, szent koronáját. Mi voltál hajdan? Büszke király. Ma már csak dicsőséged foszlányai vannak.

Az egyszerű előadásmódnál nem igen válogatjuk a kifejezéseket. Arra törekszünk, hogy írásunk a nyelv törvényei ellen ne vétessen, hogy megértsék azok, akiknek szánjuk.

Ha azonban a felvilágosítás mellett még gyönyörködtetni is akarunk, akkor az előadás művészibb formáját használjuk, melynek megértése már bizonyos fokú értelmi fejlettséget tételez fel. Itt ugyanis a tárgyak vagy jelenségek egyszerű megnevezése helyett képeket használhatunk. Tudatosan kell alkalmazni a szép stílus eszközeit. Az ilyen előadás élénk legyen s arra is vigyázni kell, hogy hangosan olvasva vagy előadva kellemes hangzású legyen.

Figyeljük meg olvasmányainkban a szép stílus kellékeit. Azokat a műveket, melyekben az értékes tartalom mellett a tökéletes művészi forma is megvan, remekműveknek, vagy klasszikus műveknek nevezzük. Vizsgáljuk csak aprólékosan ezek stílusát. A gondolat közlésének változatosabbá való tételére, az előadás élénkítésére vannak bennök szóalakzatok, gondolatalakzatok. Találunk még képletes kifejezéseket, metaphorát, metonymiát, synekdochét, személyesítést, allegoriát, körülírást, nagyítást, kicsinyítést, elmés fordulatokat, díszítő jelzőket, humort és gúnyt.

Ezek segítségével tehetjük stílusunkat élénkké.

D) A változatos előadás.

A macska.

Könnyű leírni a macskát, mindennap látjuk. Ott van a ház körül; nappal társaságunkban látjuk. Színe különböző. Éjjel jár zsákmánya után; pusztítja az egereket s más kártékony állatokat. Azért a ragadozók közé tartozik. Azért végtagjai karmokkal vannak ellátva. Éles szeme és jó hallása van. Hegyes és erős fogai vannak, nyelve érdes. Jó vadász a macska, kitartóan les zsákmánya után, melyet legtöbbször csellel fog meg. Megfogja a kártékony rovarokat is. Ezért a ház körül fontos szolgálatokat teljesít.

Ugyanez a leírás változatosabb stílussal.

Könnyű leírni a macskát, mindennap látjuk. Alacsony, különböző színű kis házi állat. Az éjjelt használja fel, hogy portyázásra induljon. Pusztítja az egereket, de megfog más kártékony állatot is. Testalkata is mutatja, hogy ragadozó. Karmokkal ellátott végtagjai a zsákmány megszerzésére, éles szeme és jó hallása a sötétben való vadászásra teszik alkalmassá. Hegyes és erős fogai közül nem igen kerül ki, amit egyszer megfogott. Ebben érdes nyelve is segíti. Figyeljük csak meg, mily kitartóan lesi áldozatát készen az ugrásra. Van benne valami a ravaszságból, a csel alkalmazásában leleményes. Mivel kiirtja a ház körül levő rovarokat is, fontos szolgálatot teljesít.

Ha jól megvizsgáljuk a két leírást, különbséget találunk az előadásban. Az utóbbi változatosságát azzal értük el, hogy egymásután ugyanaz a szó ebben nem ismétlődik. Még ha ugyanazt a fogalmat kell is többször megnevezni, tegyük azt más szóval, vagy körülírva. A szavak változatossága mellett a mondatok különfélesége is ajánlatos. Felváltva egyszerű és összetett mondatokkal fejezzük ki gondolatainkat.

E) A rokonértelmű szavak megválasztása.

A nyúl és a teknősbéka.

A nyúl és a teknősbéka versenyeztek.¹⁾ Egy tölgyfát tűztek ki célul és megindultak. A nyúl alig lépett²⁾ néhányat, máris messze hagyta a lassan járó³⁾ teknősbékát. »Ej, miért erőlködjem! — gondolta magában a nyúl — csak hadd szenvedjen⁴⁾ szegény barátom a forró napon, én majd addig valami árnyékban üdülök.«⁵⁾ Csak ugyan azonnal lefeküdt és elaludt. Midőn napnyugtakor felébredt mély álmából, a kitűzött cél felé kezdett menni,⁶⁾ de későn volt. A teknősbéka már ott várta a tölgyfa alatt s ily szókkal fogadta a lelkendezve⁷⁾ érkező nyulat: »Aki lassan, de folytonosan halad, hamarabb célhoz jut.«

Illesszük a szövegbe a megjelölt szavak helyett a következőket:

¹⁾ Versenyfutásra keltek; ²⁾ ugrott; ³⁾ mászó; ⁴⁾ kinlódjék; ⁵⁾ pihenek; ⁶⁾ szaladni; ⁷⁾ lélekszakadva. Ezek sokkal találóbbak az előbbieknél.

Láthatjuk ezekből, hogy sokszor a rokonértelmű szavak alkalmazásánál mily finom megkülönböztetésre van szükségünk. Csak éles megfigyeléssel vesszük észre néhány szón, vagy kifejezésen, hogy helyettük alkalmasabbat is találunk.

F) A választékos előadás.

A tolvaj kutya.

Egy görhes kutya ételt lopott a konyhában s luksi pofája bennszorult a csömpében.¹⁾ Röhögött magában a bolond, azt gondolván, hogyha nem lát, őt sem veszik észre. De a belépő háziasszony meglátta s jól elpüfölte.

Választékosabb szavakkal.

Egy rosszul táplált kutya ételt lopott a konyhában s feje bennszorult a fazékban. Örült magában a balga, azt hívén, hogyha nem lát, őt sem veszik észre. De a belépő háziasszony meglátta s jól elverte.

¹⁾ Csömpe, tájszó, az evés után még meg nem mosott edény.

Igy vagyunk sokszor hibáinkkal. Mi nem látjuk s azt hisszük, más sem veszi észre

Arra is vigyázni kell tehát az írónak, hogy a rokonértelmű szavak csoportjából a tetszetősebbeket válassza ki. Hány pórias szavunk és kifejezésünk van, melyeknek szépirodalmi művekben nincs helyük. Azokat is ajánlatos a szép stílusban elkerülni, melyek esetleg az olvasóban kellemetlen érzelmeket kelthetnének.

G) A pongyola előadás.

A szorgalmas deák.

(Egy IV. osztályú gyöngé tanuló iskolai dolgozata csekély alakítással.)

Olyan tanuló a szorgalmas, aki mindig arra törekszik, hogy az időt úgy töltsse, hogy haszna legyen belőle. Ami elvégezni valója van, azt úgy osztja be, hogy az, mivel célszerűen végzi és mert kedvvel csinálja, azért az nem esik terhére. Először ami nehezebb, ha sok a dolga, azt végzi el s az utolsó a legkönnyebb. Mikor nincs dolga, akkor is el tudja magát foglalni, nem ér rá arra, hogy unatkozzék, mert ami idő a munka után megmarad, az is kellemes neki. Az ilyen tanuló a munkás, megelégedett és boldog ember.

Mennyire másképp hangzik ez a kis jellemzés kevésbé laza, szabatos előadással:

Szorgalmas az olyan tanuló, aki az időt hasznosan tölti. Munkáját célszerűen osztja be s mivel kötelességét jó kedvvel teljesíti, nem esik terhére. Ha sok dolga van, előbb a nehezebbet végzi el s utoljára hagyja a legkönnyebbet. A szorgalmas sohasem unatkozik, mert mindig talál tennivalót és szabad idejét is kellemesen tölti el. Az ilyen tanulóból lesz a munkás, megelégedett és boldog ember.

A nem szabatos, homályos és zavaros stílusról mondjuk, hogy pongyola. Gyakran így ír az a tanuló, aki nem tudatosan szerkeszt. Figyeljük meg a két előadásmód között a különbséget s óvakodjunk az elsőhöz hasonló stílustól.

H) A gúnyos előadás.

A kevély.

Kevély az olyan ember, aki önbecsülését mással túlságosan érezteti. Lelki gyarlósága külsőleg is mutatkozik. Arcában, testtartásában, beszédében van valami visszatartó. Lealázkodónak tartja, hogy alsóbb rangúakkal szóba álljon. Csak a hízelgőt méltatja egy-egy nyájas mosolyra. Nem akarja más érdemét elismerni. Önmagát állítja oda a világ középpontjába. Gőgös énjén kívül nem akar más urat ismerni.

Ezért embertársai megvetését vonja magára s nem egyszer megálázás lesz a jutalma.

Gúnyos előadással.

Nézd a kevélyt! Hallottad-e valaha, hogy magát mások elé helyezte? Ugy-e nem? Lelki gyarlóságai sincsenek. Csupa ártatlanság! Vizsgáld testtartását! Eszedbe jut a páva. Hát a beszéde? Az ám csak a lebilincselő annyira, hogy szabadulni kívánsz tőle. A gögösség kellemetlen áramlatát érzed körülöle. Csúf lelke kiül a testére. Azt gondolná az ember, karót nyelt, oly feszes a tartása. Kidüllesztett teste eszedbe juttatja Aesopus békáját, mely az ökröt utánozta. Szóba áll ő még az alacsonyabb rangúval is, ha az hizeleg neki. Nézéséből kirí a gondolat: Engem nézzetek ti kis emberek, én vagyok a föld legjelentéktlenebb teremtménye. Szeretik is ezért embertársai, mint a gazda az üres búzakaralást, mely »büszkén emelkedik az égnek«.

Gúnyos előadást használhatunk akkor, mikor valami hibát, vagy bünt akarunk ostromozni. Látszólag dicsérjük a rosszat, de a szövegből vagy az elbeszélő hangból az ellenkezőt olvassuk. Ha nem is mindig fejezzük ki nyíltan, magasztalás hangjából kirí a rút képe.

Az írásmű kidolgozásánál lebegjenek szemünk előtt a következő pontok:

1. Minden írásműnek megvan a maga stílusa.
2. A nyelvtani törvények megtartása, a szórend.
3. Önállóságra kell törekedni az előadásban.
4. A meghatározások legyenek pontosak és szabatosak.
5. Kerülni kell a kétértelműséget.
6. A világos, magyaros és szabatos stílus.
7. Alkalmazzuk a magyaros szólásmódokat.
8. A rokonértelmű szavak közül a megfelelőt kell kiválasztani.
9. Legyen a stílus változatos és választékos.
10. Az igeidők következetes használata.
11. A közhelyek, pathosz kerülése.
12. Élénkség az előadásban.
13. Képes kifejezések, alakzatok, hasonlat, díszítő jelző, körülírás.

II.

Példák a különböző fajú írásbeli dolgozatokra.

Tollbamondás.

Kezdő fokon ajánlatos a helyesírás elsajátítására diktálás után írni. A magyar írásnál általában a kiejtést követjük, de nem egy

helyen eltérést találunk ettől. E végből a szavakat elemeznünk is kell. Az elemzés munkáját a szavak megfigyelése teszi könnyűvé.

Vizsgáljuk csak a kiejtés és a leírás közt levő különbséget a következő dolgozatban:

Jó tett helyébe jót várj.

Tegnap (*Nem tennap*) délután Pali barátommal játszani (*Nem jáccani*) mentem. A mezőn labdáztunk (*Nem lapdúztunk*). Egyszer (*Nem eccer*) meglátja (*Nem megláttya*), hogy egy szegény öreg asszony van a távolban. (*Nem távolba*). Az erdőről jött (*Nem gyűft*) s faágat hozott. Közben (*Nem közbe*) letette, hogy megpihenjen (*Nem pihenyen*). De nem tudta (*Nem tutta*) felvenni. Pali odaszaladt (*Nem odaszalatt*) és felsegítette. A szegény asszony nagyon köszönte és azt mondta, (*Nem monnta*), hogy áldja (*Nem álgya*) meg érte az Isten, teljesedjék (*Nem teljeseggyék*) minden vágya (*Nem vádjá*). Estefelé haza mentünk. Pali huga, a kis Erzsi, már a kapu előtt volt. (*Nem vót*). Boldogan újságolta, (*Nem újságóta*) hogy megjött a gazdag Elemér bácsi. Neki szép ruhát, Palinak pedig fotografáló gépet hozott. Ezt óhajtotta már régen. Örömtől meghatva mondta: Ugy éreztem, hogy valami jó történik velem, mikor felsegítettem (*Nem felsegítedtem*) a fát a szegény asszonynak.

Fogalmazás kérdések segítségével.

A fogalmazást kezdő fokon megkönnyíthetjük azzal, hogy kérdéseket írunk fel s azokra adott feleletekből állítható össze a dolgozat. Például le kell írunk a nyári estét. Ilyenforma kérdéseket adhatunk:

Milyen jelenségeket látunk este?

Milyen az idő?

Milyen a mező, a ház tája?

Mit csinálnak az emberek?

Mit csinálnak az állatok?

A nap lenyugszik. A rekkenő hőséget a kellemes szellő fuvallata megszünteti. A mező olyan, mintha fátyolt vonnának föléje. Harmatos lesz a fű. Eddig a mezőn volt sürgés-forgás, most a ház tája népesedik be.

Az emberek abbahagyják napi munkájukat, a falu felé lépdelnek. A pásztor hazatereli nyáját. A munkától kifáradva pihennek az udvarban a munkások, csak a gondos háziasszony tesz-vesz; készíti a vacsorát.

A madarak az utolsó dal után rejtekhelyükre vonulnak. A jóság elpihen. A zúgó kis cserebogarak népesítik be a gyepes helyeket. Elsurran egy-egy denevér is, várva az ő nappalát, az éjt. Feltűnik

a parányi Szent-János-bogár csillogó fényével. Minden csöndes, csak a mocsaras vidékről a békák kuruttyolása hallható.

Lassankint beáll az éj. Az emberek elköltvén vacsorájukat, nyugalomra térnek s a fárasztó munka után csöndesen pihennek.

Az írásművek tartalma.

Egy költemény vagy valamely írásmű tartalmát a benne előforduló gondolatok alkotják. A főgondolatokat kell tehát kiírni, midőn tartalmi összefoglalást készítünk. Ezeket a gondolatokat saját szavainkkal adjuk vissza s arra kell vigyázni, hogy köztük az összefüggés meglegyen.

Az Alföld.

Elolvassuk Petőfi Sándor költői leírását s tartalmát ilyenféleképp állíthatjuk össze:

Az Alföld szeretete sugárzik ki a költeményből. Petőfi költői szemmel nézi jellemző vonásait s a korlátokat nem szerető lelke itt találja meg igazi otthonát.

Képzeletben felszáll a magasba s innen szemléli az Alföld szépségeit. Feltűnnek előtte a legelésző és delelő gulyák, a gyors futású ménnek. Közben egy-egy tanyát lát hullámozó búzatábláival, majd mocsaras, nádas vidéket vízi madaraival. Rápillant az alföldi betyároknak a tanyától távolabb eső ütött-kopott csárdájára, melynek költői színezetét a törpe nyárfa erdő s a mezőn elszórt árvalányhaj emeli. Távolban, a látóhatár szélén a templomok tornyai emelkednek az égnek.

A költemény végén még egyszer említi, hogy neki nagyon tetszik az Alföld. Egyben megmondja azt is, hogy miért. Mert ott született s kifejezi óhaját, hogy ott is akar meghalni.

Amint a leírásnál a tárgy főbb tulajdonságait, úgy foglaljuk össze a lírai költemény tartalmában az érzelmeket és gondolatokat. Figyelnünk kell arra, hogy átalakítás is történik a tartalmi elmondásnál, t. i. az első személy helyett mindig harmadik személyben beszélünk.

Reviczky Gyula Imakönyvem című költeményének tartalma:

A fiúi szeretet megnyilvánulása e költeményben összeolvad a vallásos érzéssel. A költő anyjától kapott örökséggel, egy imádságos könyvvel kapcsolatban felidézi édesanyja emlékét.

Csak arra tud vissza emlékezni, mikor kicsiny korában a ravatalon fehér ruhában látta őt. Azóta hosszú idő telt el. Az imakönyv írott betűi elmosódtak, lapjai sárgák, kopottak lettek. A benne levő emlékeket, az ő gyermekkori szóke hajfűrtjét, a képeket mind megviselte az idő.

De megviselte magát a költőt is. Az emlékek hatása alatt kétszeresen átérzi fiatal élete hányattatásait. Mégis megtalálja fájdalomára a gyógyulást az imádságban, mely az elhagyatottaknak egyedüli menedéke. Megnyugszik Isten akaratában. Nem panaszkodik, csak anyja szellemének mondja el, hogy mennyit szenvedett, de az imakönyvet s édesanyja emlékét mindig megőrizte.

Az átalakítás a drámai műveknél az előbbihez hasonló módon történik. Az eseményt, amelyet a költő a szereplő személyekkel elmond, lejátssza, tartalomnál összefüggő előadásban ismertetjük.

Mátyás deák

Kisfaludy Károly egy felvonásos vígjátéka.

Mátyás király meg akarja ismerni népét s mint udvari deák beállít vadászat közben a Bakonyban egy falusi bíróhoz. Turu, az öregbíró szívesen látja a vendéget. Éppen nála van a kántor is, ki Örzsit, a bíró leányát szeretné feleségül venni. A kántor kikezdi szóval a jövevényt, de az emberül megfelel. A házi gazdának mindig jobban megtetszik s mikor a király jövetelét is tudomásukra hozza, megkínálja a János kulacsából, ami nagy megtiszteltetés, mert abból Hunyadi János is ivott Belgrád ostrománál.

A kulacs alkalmat ad arra a bírónak, hogy elbeszélje, mint vesztette el a csatában félkarját. Magasztalja a törökverő nagy Hunyadi, annak fiait, a kora véget ért szerencsétlen Lászlót s az ifjú királyt. Közben megérkezik Upor főispán, de Mátyás intésére nem árulja el a dolgot. A deák a bíró beszédétől meghatva, hálásan köszöni meg a szíves vendéglátást. Örzsének megígéri, hogy elviszi üzenetét Matyinak, ki a fekete seregben szolgál.

Rövid idő múlva mint Magyarország királya fényes kísérettel tér vissza Mátyás a faluba. A bírót nemességre emeli, Örzsét eljegyz Balta Matyival. Megbocsát a megszeppent kántornak is a tiszteletlen szavakért s a nép éljenzése közben tovább vonul.

Ismertető leírás.

A leírás valamely tárgy, vagy jelenség főbb tulajdonságait foglalja össze azon célból, hogy az olvasó azt megismerje, még ha nem látta is, maga elé tudja képzelni. Élénk megfigyelésre van itt szükség, hogy a leglényegesebb vonásokat tudjuk feltüntetni.

Anyagot legtöbbször közvetlen szemlélet útján gyűjtünk. Figyeljük meg az eljárást a következő dolgozatnál.

Az iskolaterem.

Iskolai dolgozatul kell leírni gyakorlás céljából.

Anyaggyűjtés:

Körülnézünk, mit veszünk észre egy osztályban.

Vannak: falai, ezeken nyílások, ajtó, ablakok, szellőztető, padlója, mennyezete, bútorzata. Megfigyeljük még, az iskolának melyik részén van, minő a nagysága.

Az így összegyűjtött anyagot valami sorrendben elhelyezzük s az egyes részek kibővítésére is gondolunk.

1. Osztálytermünk. (Célja, alakja, nagysága).
2. Falai. (Meszeltek, vagy festettek-e?)
3. Ajtaja. (Egyszerű, szárnyas, hova nyílik?)
4. Ablakok. (Hány, mekkorák? Világos-e a terem?)
5. Szellőztető. (Milyen? Célja?)
6. Padlója. (Deszka, parquet?)
7. Mennyezet.

8. Bútorzat. (Katedra, padok, asztal, székek, táblák, kályha, fogas, térkép, képek, hőmérő).

Az elrendezés után következik a kidolgozás. Figyelembe kell venni ennél az adott utasításokat a dolgozatok terjedelmére vonatkozólag.

Egy óra alatt készített iskolai dolgozat például két, harmadfél lapra terjedhet. Ebben mindennek benne kell lenni, tehát egyik részszel nem szabad terjedelmesen foglalkozni a másik rovására.

Kidolgozás.

Az iskola az értelem és lélek kiművelésére szánt hely. Ennek legfontosabb része a tanterem.

Osztályunk, melyet le akarok írni, a városi főgimnázium első emeletén, körülbelül az épület közepén van. Négyyszög alakú, tágas terem. Falai szürkére vannak festve; ez a szín kellemes a szemnek. Magas, szárnyas ajtaja a hosszú folyosóra nyílik. Három nagy ablakon keresztül kapja a világosságot. Kívülről a széles körút szép fáinak koronái látszanak be rajtuk.

Az ajtón és ablakokon kívül van még egy nyílás: a szellőztető. Ezen keresztül a romlott levegő tisztával pótolható.

Olajjal bevont padlózata a portól tisztán tartja osztályunkat.

Vízszintes mennyezetének vakolata az oldalfalakéhoz hasonló színűre van festve.

Két sorban húsz, körülbelül három méter hosszú pad van a teremben. Hatvanan kényelmesen ülhetünk bennük. A padok fenyőfából készültek, barnára mázoltak. A padok előtt másfél méternyi távolságban van a dobogó. Félméter magas deszka emelvény ez, hogy a magasabb helyről jobban megfigyelhessük a magyarázatot. Egy asztal és egy szék van rajta.

Van még osztályunkban két tábla: egy álló és egy függő. Az oldalfalakon ez utóbbi, továbbá szemléltető képek, egy szent kép, térkép, fogas és hőmérő látható.

Igy röviden elég áttekinthető képet adunk az osztályról. Ha nem egy órás iskolai, hanem házi dolgozatnak kell elkészíteni négyöt lap terjedelemmel, akkor az egyes tárgyakat részletesebben ismertetjük.

Az anyaggyűjtés és elrendezés módját egy-két leírásnál megfigyelve, könnyű lesz ezekhez hasonló dolgozatokat készíteni. Ezt az eljárást minden írásmű készítésénél tartsuk meg. A tankönyvek utasítása szerint előbb vázlatot kell készíteni, ami nem más, mint a helyesen elrendezett anyag. Pl.

A diófa.

Cél: A diófa megismertetése, iskolai dolgozat.

Anyaggyűjtés megfigyelés útján történik.

Anyag: Eredete, fajai, termesztése, gyökerei, nagysága, koronája, ágai, levelei, virága, termése, haszna.

Vázlat.

Bevezetés. Eredete. Perzsiából és Közép-Ázsiából korán átszármazott Európába. Nagysága 10—15 m. magas.

Tárgyalás. 1. Fajai. Keményebb-vékonyabb héjú, kisebb-nagyobb, vérbélű, óriás, olajos, csemege.

2. Termesztése. Magról, hosszú életű.

3. Gyökerei. Mélyen nyúlnak a földbe.

4. Törzse. Tulajdonságai, finomsága. Mire használják?

5. Koronája terjedelmes.

6. Levelei. Festéket csinálnak belőle. Orvosságnak bőrbetegségek ellen.

7. Termése. Virágja, gyümölcse, burkolata, csonthéja, olajos magva, ezek haszna.

Befejezés. Elterjedt fa. A közmondások róla. Általában hasznos. Miért?

A jellemzés.

A tárgyakon kívül leírhatunk élőlényeket, embereket is. Ha az ember külső tulajdonságait foglaljuk össze, személyrajzot készítünk. Ez magában foglalja, minő valakinek az alakja, nagysága, keze, lába, feje, haja, szemei, fülei, orra, szája, bajusza, szakálla stb.

De leírhatjuk valakinek belső, lelki sajátosságait is. Ezt jellemzésnek nevezzük. Ha egy embert akarunk így bensőleg bemutatni, egyéni jellemrajzot kapunk.

Az én barátom.

Műfaj: Egyéni jellemzés.

Cél: Jóbarátom bemutatása iskolai dolgozat keretében.

Anyaggyűjtés közvetlen tapasztalat útján.

* * *

Nagy fejű, széles vállú, zömök gyerek. Szőke Pistának hívják. Igazi jó fiú, ezért szeretem őt annyira.

Nagyra becsülöm vallásosságát, mert tudom, hogy nincs benne képmutatás. Nem is tudna ő más lenni, mint amilyen. Áhítatosságát nem fitogtatja. Sokszor meg hat s engem is magával ragad buzgósága.

Mély vallásosságából folyik egyeneslelkűsége. Mindíg becsületes és őszinte. Nem tud színlelni. Gondolata, beszéde és cselekedetei összhangzók. Sem haszonért, sem félelemből nem tér le az igazság útjáról. Ami nem helyes, az ő becsületességével sem fér össze. Az igazságot megmondja akkor is, ha egyedül marad mellette, mert tudja, hogy akié az igazság, azé a győzelem. Páratlan a nyíltszívűsége. Soha sincs rejtegetni valója. Legtitkosabb gondolatait is közli, mert nem válnak szégyenére.

Ezzel nyeri meg barátait.

Ahol ő van, mindig a jó kedv és vidámság járja. Órákig eltréfálgozik anélkül, hogy valakit sértene. Pedig észre veszi a hibát is, de még apró csipkedései is oly finomak, hogy nem lehet zokon venni.

Szülői és előljárói kötelességtudásáért becsülik. Minden dolgát pontosan elvégzi. A tanulással szívből foglalkozván, abban örömet találja. Azért lelkiismerete mindig nyugodt; arcáról leolvasható a lelki béke és boldogság.

Anyám.

Műfaj. Egyéni jellemzés.

Iskolai dolgozat.

Anyaggyűjtés megfigyelés útján.

Anyag: Kora, alakja, ruházata, napirendje, foglalkozása, szórakozása, vallási kötelességei, otthon, társaságban, jószívű, semmit sem tud a szegénynek megtagadni. Senkit sem szól meg. Szereti hozzátartozóit; él-hal gyermekeiért. Jól bánik a cselédekkel; gyöngéd lelkű. Különös szokása.

Az így összegyűjtött anyagot el kell rendezni, azután következik a kidolgozás.

Néha egyszerre több egyént, egész osztályt, vagy csoportokat kell jellemeznünk. Sokkal könnyebb az eljárás, ha megfigyelünk abból a csoportból egyet, s azt mutatjuk be, mint annak a csoportnak a mintáját. Az ilyen jellemzést fajképnek nevezzük.

A jó gyermek.

Műfaj: Fajkép.

Cél: Házi dolgozatban a derék fiu tipusának bemutatása.

Anyaggyűjtés megfigyelés útján.

* * *

Bognár Mihályt veszem mintául. Őt tartom a legrendesebb tanulónak gimnáziumunkban.

Egy udvarban laktunk. Ő akkor még csak másodikos volt, én pedig már a harmadik osztályba jártam, anyám mégis őt állította eléem példának. Most, hogy nem példálózgatnak mindig vele, vagy talán mert komolyabban gondolkodom, belátom, hogy igazi mintagyerek.

Mennyi jó tulajdonság volt benne. A multban beszélek, mert anyja halála után nagynénjéhez költözött.

Én legjobban csodáltam azért, hogy szegénysége dacára igazi tekintélyt tudott szerezni társai előtt. Atyja cipész volt, de nem igen dolgozott. Ha keresett valamit, azt is elitta. Édes anyjának kellett megfeszített erővel dolgozni, hogy fia tanulni tudjon. Most is előttem van, mint sietett munkából hazatérő anyja elé, hogy kezét megcsókolja. Mily jól esett ez a szegény anyának. Büszke is volt fiára. Nem egyszer mondogatta: Majd másképp lesz, ha Miska megnő. Anyja különösen azért magasztalta, hogy olyan jószívű, a ház körül mindent megtesz s ezért iskolai dolgában sem marad el. Nem egyszer láttam, hogy tizenkettőkor mint rakta a tüzet, hogy a takarításból hazatérő anyja valamit főzhessen. Este pedig főzött ő maga: burgonyát.

Atyja durva kifakadásaira sohasem felelt, nem duzzogott, pedig sokszor szidta igazságtalanul, hogy mennyibe kerül. Még anyja keresményét is szerette volna elinni.

Az én jó anyám a rend és pontosság miatt emlegette. Hányszor hallottam biztató szavát, mikor az ablakon keresztül látta Miskát iskolába menni. Én még nem voltam készen. Ő már akkor a leckéjét is átismételte. Mindig korán kelt, úgy hogy még anyjának is tudott segíteni, hogy az korábban mehessen a szolgabíróhoz takarítani. Az igazat megvallva, rám is hatott. Mikor láttam néha, hogy pislogó mécsük mellett a könyve fölé hajolva mint mélyed el a tanulásban, fogadkoztam magamban, hogy másnap én is fellekelek és követni fogom példáját. De legtöbbször bizony megmaradtam a jóindulatnál.

Pedig igazán példaképnek vehettem volna. Kis kora dacára úgy be tudta osztani az idejét, hogy mindenre jutott. Haszontalan dologra sohasem fecsérelte erejét s így volt másra is ideje, anélkül, hogy megerőltette volna magát. Azt is észrevettem, hogy előbb mindig

elvégezte feladatát s azután foglalkozott mással. Szórakozása kevés volt. Kiült ajtójuk elé egy kis székre s ott olvasgatott. Igen szép tárgyakat csinált lombfűrészsel. Azonban társai közt a játéknál is megállta helyét. Én ezért írigyeltem; mikor a mezőre mentünk lapdázni, mindig vezető játékos volt; ő választott, az ő szava volt döntő a bíraskodásban. Pedig nem kiabált. Ha most visszagondolok rá, azt hiszem, komolyságával szerezte meg az elsőbbséget.

Még másért is írigyeltem. A tanár urak tíz percek alatt szóba álltak vele s ő olyan komolyan el tudott beszélgetni. Aki nem ismerte otthonról, nem is tudta volna róla, hogy olyan földhöz ragadt szegény fiú. Mert szegénysége dacára is mindig tisztán, illedelmesen járt.

Tanárai igen szerették, pedig nem volt hízelgő s mivel sohasem árulkodott, becsülték iskolatársai is. Tanárainál pontosságával, szófogadásával, szerény, illedelmes viselkedésével szerezte meg a rokonszenvet. Nem kellett ő neki semmit kétszer mondani. A templomban vallásos, áhítatos gyerek, az iskolában figyelmes, komoly tanuló, a játszótéren pedig jókedvű, vidám pajtás volt. Akik közelebb álltak hozzá, megszerették, mert felismerték szívjóságát, nemességét. Őt pedig ez a becsület és szeretet boldoggá tette s megmutatta példájával, hogy bárki lehet a szegénységben is megelégedett, ha tisztességes, munkás és becsületes.

Az egyeneslelkű.

Vázlat.

Bevezetés. Az egyeneslelkű és képmutató. Miről ismerjük meg mindkettőt?

Tárgyalás. Gondolatai őszinték, megegyeznek szavaival és cselekvésével. Nincs titkolni valója. Benne az igazság honol.

Beszéde nem tettetett. Nincs benne hízélgés. Nem fürkész titkon. Szemben nem dicsér. Mindig határozottan beszél; nem mézes-mázos. Nem fél véleményét kinyilvánítani.

Tettei. Nem a látszatra dolgozik. Pontos és lelkiismeretes. Csálásra nem is gondol.

Befejezés. A képmutatás rútsága. El kell kerülni. Az egyeneslelkűt becsülik az emebrek. Követésre méltó.

Midőn két személyt egymás mellett mutatunk be, összehasonlítjuk őket. Feltüntetjük egyező és eltérő vonásaikat. Az ilyen párhuzamos jellemzésre szolgáljon mintául a következő dolgozat.

A művelt és műveletlen ember.

Cél: A két típus megismertetése eltérő vonásaik alapján.

Anyagot tapasztalással, gondolkodással gyűjthetünk: Az igazi

műveltség jele; az igazán művelt nem egyoldalú. A külső. A lélek képzése; lelki kötelességek. Az értelem fejlesztése. A szívnemesség. Hatásuk az emberekre és a társadalomra.

Ebből az anyagból könnyen elkészíthetjük a vázlatot.

Kidolgozás.

Nehéz dolog röviden a művelt és műveletlen emberről jellemképet adni. Az igazi műveltség ugyanis nemcsak külsőségekben nyilvánkozik. Aki csak a külső udvariasságot sajátítja el, mint a máz, hamar lekopik s kilátszik belőle a durva lélek.

Az igazi műveltség a testnek és léleknek, a szívnek, az észnek összhangzó kiműveléséből áll elő, míg egyenkint bármennyire fejlesztve sem teszik az embert a szó valódi értelmében műveltté.

Figyeljük csak meg beszédükben, apró-cseprő tetteikben az embereket s hamar észre fogjuk venni, ez vagy amaz melyik csoportba tartozik.

Mit csinál a művelt ember?

Embertársaiban nem a külsőt, hanem a tartalmat nézi. Tudja, hogy testi szépségnek, erőnek megfelelő lélek nélkül nincs értéke. Ad magára, tisztán, csinosan jár, de nem piperöcködik.

A műveletlen pedig a külső tulajdonságokat a szellemiek fölé emeli, nem lévén birtokukban, azokat nem sokra becsüli. Külső udvariassággal, talán testi ügyességgel iparkodik azt pótolni.

Nagy gondot fordít a művelt ember lelke kiképzésére. Fogékonysága lévén a szép, jó és nemes iránt, minden alkalmat megragad, hogy lelki tehetségeit tökéletesítse. Minél magasabb fokra jut e téren, érzelmi világa minél finomabb, minél jobban megközelítette az igazságot, annál jobban látja, hogy a lelki tökéletesedésnek mily hosszú az útja.

A műveletlen embernek erről fogalma sincs. A tulajdonképeni művelődést nem ismeri, tehát nem is óhajthatja. Embertársaiban sem veszi észre, sőt a lelki finomságot nem egyszer gyámoltalanságnak minősíti. A különbséget az emberek között csak a külső, esetleg a vagyon, a gazdagság szerint teszi meg.

Az igazán művelt ember vallásos. Belső, szívbeli meggyőződéséből ragaszkodik Istenéhez. Finom lelke megkívánja a táplálékot; azt is műveli, mint értelmét. Nem azért, hogy az emberek lássák, hanem mert rászorul.

Itt is csak a külsőségek vezetik a félműveltet vagy a műveletlent. Vallásosnak mutatja magát, amennyiben azt talán környezete megkívánja. Templomba is eljár, ha ennek mutatására szükség van, de ide nem a lelki vonzódás vezeti.

Eszét, értelmét is kiképezi a művelt ember. Tudja, hogy

munka és tanulás nélkül nem értheti meg kora jelenségeit, tudományos kérdéseit. Iparkodik tehát ezeknek a mélyére hatolni. Tudományára nem büszke, mert minél alaposabban foglalkozik a tudományágakkal, annál inkább érzi korlátoltságát.

A műveletlen emberen azonnal észre vesszük, hogy nem tud a tudományokba bemélyedni. Csak szólamokat, frázisokat sajátít el s ezeknek nagyhangú előadásával akar hatni. Gögös fennhéjázással lenézi azokat, kik tudását nem bámulják.

A szívnemesség a koronája az igazi műveltségnek. Ez az élet minden körülményei közt megnyilatkozik. Udvariassága mindig szem előtt tartja az emberi méltóságot. Nem hízeleg, nem hunyászkodik meg fellebbvalói előtt, de viszont a legszegényebben is meglátja az embert, legutolsó cselédével is udvariasan bánik.

Míg ilyen tulajdonságai mellett tekintélynek és szeretetnek örvendő környezetében, ellenszenv s nem egyszer átok kíséri a durva, műveletlen minden lépését.

Nemes egyszerűség jellemzi egész lényében azt s a mesterkéeltség emezt. Iparkodik rossz hajlandóságaitól megszabadulni, kitépi a gyomot szívéből, lelkéből egyaránt, hogy helyettük a nemes virágokat, a tudományt és erényt ültesse.

Műveletlen talaj ennek szíve és esze. Ha van is benne valami jó csíra, a sok rossz tulajdonság elnyomja s nem fejlődhetik.

Éppen azért egyesek és az állam életében is nagy szerepe van a műveltségnek. Egyeseket és országokat ez emel a boldogulás és jólét magas fokára.

Toldi Miklós és Toldi György.

Forrás: Arany Toldija.

Párhuzamosan mutathatjuk be a két testvér következő jellemvonásait.

Miklós jószívű, igazságos, vallásos, emberséges, őszinte, egyeslelkű, szereti anyját, jó testvér, bátor, szerény, önzetlen, indulatos, de tud uralkodni önmagán.

György ravasz, kapzsi, írigy, rossz testvér, tisztéletlen fiú, hazug, gyáva, gögös, önző, haszonleső, igazságtalan.

Életképek.

Az olyan leírást nevezzük életképnek, mely az emberi élet érdekesebb jeleneteit mutatja be.

A vásár.

Házi dolgozat. Anyaggyűjtés megfigyelés, gondolkodás útján.

* * *

Nagy nap a tanyai és falusi embernek az országos vásár napja.

Valóságos esemény számba megy. Még néha az időt is attól számítják.

Már a városba vezető utak előző napon jelzik, hogy valami készülődik. Porfellegbe vannak burkolva. Gyalogszerrel, vagy különféle alkalmatossággal, magányosan vagy házi állataikat hajtva törekszenek a közös cél felé. Egy-egy úri fogat gyorsabban, a kereskedők ládákkal megtömött kocsijai pedig lassabban, ügetve kerülnek el a gyalogjárókat.

Benn a városban van még csak az élet! Először is a nagy üzleteket bonyolítják le az eladók és vevők egyaránt. Egy pár ökör, egy-egy tehén vagy ló vásárlása nagy gondot ad a gazdának. Tájékozódnia kell az árak felől; a kiszemelt állatot alaposan meg kell vizsgálni, egészséges-e, jók-e a fogai, lábai. Nincs-e valami belső baja. Nem is bízik a gazda mindig magában. Több szem többet lát. Az asszonynak is van beleszólása, sőt néha a komát is megkéri, tekintse meg, mielőtt a végleges alkut megkötik. A sok parolázásnak áldomás a vége.

Csak ezután következik a gyalog vásár, mint az Alföldön nevezik, mikor a házi szükségleteket szerzik be. Gyakran ez is nagy gondot okoz, de már több élvezettel jár. Tetszeleg a gazda a sok szíves szóra. Régen volt ennyi becsülete, most mézes-mázos szavakkal csalogatják a különféle áruk sátrai felé. Többe is betér. Kipróbálja, alkuszik, elmegy, ismét visszatér, míg magának egy pár csizmát, Jóska fiának meg egy kalapot vesz. Most már az asszonynak is több beleszólása van. Az ő ízlése szerint történik a választás, segít az alkuvásban is. Itt a sátrak között van az igazi forgalom és vásári zaj. Dícsérés és leszólás, magasztalás és kicsinylés hangjai ütik meg füleinket. Egész szónoki beszédek hangzanak el, míg a kalmár a vevő kezeibe csapván, jelzi, hogy áll az alkú. Sietnie is kell, új vásárlók jöttek.

A fazekak és bögrék vásárlásánál már teljesen az asszony veszi át a szerepet. A férfi csak szemlélő lesz, meg a fizetés dolga marad neki párosulva az elégedetlen dörmögéssel: »Minek az meg már. Elég van otthon.« Siettetni is az asszonyt, mert máshova szeretne menni. A pecsenyés sátrak felől kellemes illat terjed s izgatólag hívja a kifáradt gazdát. Oda már nem kell csalogatni az embereket. Nem is teszik. Dícsérgetés nélkül szolgálja ki a pecsenyés sátrak boldog tulajdonosa a vendégeket. A pecsenyére csak rá kell nézni, ez elég ajánlás.

Ide azonban az asszony nem tart vele. Megbeszélték a komasszonnyal még otthon, hogy a Vera néni sátránál találkoznak. Jobban érdekli itt magukat egymás között, de van is mit beszélniök. Meg a nagy bögre kávé sem megvetendő eledel, különösen, ha ritkán jut valaki hozzá.

Pedig jó lett volna az apjukra vigyázni, mert már a második szivart szívja s a sós, cigánypecsenyére a bor is ugyancsak ízlik. Jó kedve van, mire az asszony érte jön, szebb színben látja a vásárt, mint előbb; csak a szivarjával bajlódik, mindig elalszik.

Ami még hátra van, az már csak szórakozás. Valami vásárfiát kell vinni a gyerekeknek. Megint jó az asszony, mert a férfi nagy kedvében pazarolni kezdene. Érzi, hogy van is miből. Büszke önérzettel teszi láthatóbbá a vásárolt tárgyakat. Hadd bámulják!

Lassankint hazafelé veszik útjukat. Találkoznak a komáékkal. A város szélén a korcsma előtt sok a szekér. Oly hívogató jel. A koma indítványoz. Be is térnek az asszonyok bosszúságára még egy kis áldomásra.

A szüret.

Anyaggyűjtés tapasztalat és olvasás útján.

Anyag. A szőlő; a bor; bortermő helyek; a szüret ideje; előkészületek; mindenki részt vesz; a szedők; hordók; tiprók; sajtolók; a gyerekek és felnőttek; ünnepszamba megy; az ebéd a szabadban; a szokásos ételek; a csösz; a cigány; a vándorutas; este a multság; énekelnek, táncolnak.

Az így összegyűjtött anyagból mindig a legjellegzetesebb vonásokat kell kiemelni, az elrendezésben eredetiség, a stílusban plasztikusság legyen, vagyis az egyes jeleneteket kidomborítva, élénken állítsuk az olvasó elé.

Útleírás.

Az előbbi dolgozatokból láthatjuk, hogy a leíráshoz sok minden szolgáltathat anyagot. Egyes tárgyakon, személyeken, csoportokon, az életből vett jelenségeken kívül leírhatunk még valamely vidéket, nagyobb tájat; összefoglalhatjuk utazás közben tett észrevételeinket. Az ilyenfajta leírásokat útirajznak nevezzük.

Tanulmányi kirándulás Budapestről a Migazziba.

Házi dolgozat. Anyagot csak közvetlen szemlélet útján gyűjthetünk.

Izgatottan várta osztályunk a szép májusi napot. Szinte vágytunk megszállni a híres Migazzi parkjának egy részét. Felismerni a természet szépségeit, megnézni hegyes-völgyes alakulásait; megbámulni kis bogarait, változatos növényeit, elvenni tőle az illatot; beszívni az éltető, jó levegőt s diadallal visszatérni.

Ez volt a célunk a kirándulással. El is értük azt.

Mi minden van a természetben!

A test frissességet, erőt, a lélek örök igazságokat talál benne. Minden emberi nyelvnél ékebben beszél.

Megtanít munkára! Nézd, ifjú társam, azt a kis hangyát! Kalácsod elhullott morzsalékából gyűjt télire. Magánál kétszerte nagyobb darabot cipel. Minő erő, mennyi kitartás! A meredeken terhével együtt alágurul. Nem csügged, újra kezdi.

Vagy hallod a csalogány dalát; ebből is tanulhatsz. Figyeld meg! Rezgő kis melle mutatja, mennyire átérzi énekét.

Gyönyörű vidéken megy vonatunk. Budapest határát elhagyván, útunk a Duna völgyében, a körülövező hegyes-dombos vidéken vezet. Keletre a Cserhát alacsony emelkedései húzódnak, melynek Vác mellett a 652 méter magas Naszál a legkiemelkedőbb része.

Nyugatra Szent Endre szigeten túl a már magasabb Pilis-Gerecse hegyek látszanak. Az Ábrahám bükk, Hegyesd, Csódi hegy ködös időben kis Svájcot mutatnak.

Lassankint feltűnik a mult annyi emlékét fenntartó ősi Visegrád képe. Látására hangosabban dobog a magyar szív; együtt érez a költővel: »Ha a föld Isten kalapja...«

Még hozzá mennyi élet így tavasszal! Nemcsak a legelésző gulyák jelzik azt, oda látszanak Tótfalú, Dunabogdány, Kisoroszi fehérre meszelt házai.

Hát még a Duna képe!

Elhagyjuk a szembe jövő hajókat, versenyt megyünk a velünk haladókkal s észrevétlenül megérkezünk Verőcére.

Innen már negyed óra a Migazzi; gyalog katonai sorrendben indulunk a kitűzött cél felé.

Dús, lombos, ősi fasor között vezet az út a barokk stílusú Migazzi kastélyhoz.

Építtetése Mária Terézia királynő egyik látogatásához fűződik. A nagy szerepet játszó, finom ízlésű Migazzi Kristóf gróf, váci püspök, aki különben bécsi bíboros érsek is volt, nem gyszer tisztelettel vendégül Mária Teréziát.

Egy alkalommal, midőn visegrádi nyaralójában látogatta meg őt a királynő, a vidék szépségétől elragadtatva így kiáltott fel: »Itt szeretnék lakni nyáron — mert ez Magyarországnak a legszebb pontja.«

E látogatás után a királyné bejárja az országot. A lovagias püspök tette talán épúgy meghatotta, mikor utazásából visszatért, mint 1741. szept. 11-én a lelkes magyar urak »Vitam et sanquinem« kiáltása. Az utazás hatvan napig tartott. Ezalatt készült el a királyné tudta nélkül a Migazzi. A visszatérőt már a kies helyen épült barokk stílusú nyaraló készen várta harminc, fejedelmi dísszel berendezett szobával, házi kápolnával.

A kétszáz holdas vadaskert fái azóta már újra sarjadoztak, de

az útszéli százados tölgyek láthatták a fényes társaságot, Mária Terézia elfogadó terme pedig ma is a régi alakjában van.

Míg megnéztük az épületet, a májusi természet egész pompájában kifejtett előttünk.

Dél előtt még megsejleltük a hegyes-völgyes alakulásokat, a szomszédos hegyláncokat, hallgattuk a regét, amit a szemben levő Visegrád néma falai meséltek.

Ebédelni Verőcére mentünk kerülő úton, hogy a bérlő szíves vezetésével megtekintsük a park szebb részleteit. Meg-megálltunk az út szélén lévő százados fák között. Vastag törzsük az életet, a hozzájuk fűzött emlékek a mulandóságot juttatták eszünkbe.

Közben-közben felhangzik a Kossuth nóta, vagy más hazafias dal, melyeknek ismert akkordjai elnyomták a természet kis dalnokának hangját. Megrémül a csalogány, ellenségre gondol. De midőn észreveszi, hogy a dal mennyire az ifjúság szívéből jön, mikor érzi, hogy őszinte, akár csak az övé, akkor velünk énekel.

A faluban katonai rend járta. Meg is bámultak bennünket a verőceiek.

Ebédünket csak fotográfia segítségével lehetne bemutatni. A vídamságban nem volt hiány.

A délutánt szórakozással, lapdázással, játékkal töltöttük. Este egy kedves nap emlékével vídáman tértünk vissza a vonattal.

Utam Budapesttől Siófokig.

Házi dolgozat.

Forrás: tapasztalás.

Vázlat.

Bevezetés. Utazásom célja, elhatározás, készülődés.

Tárgyalás:

Az idő, elindulás, érzelmek.

Utitársak. Hogy telt az idő?

Mik ragadták meg figyelmemet?

A Duna élete.

Buda a távolból.

A főváros és a vidék.

Budapest környéke.

A vidék szépségei, a dunántúli dombos vidék.

A vonat haladása, egy-egy érdekes jelenség.

A Vértes messziről.

A mező, a munka, forgalom, állomások.

Székesfehérvár távlati képe.

A régi emlékek felidézése.

A Balaton várása, izgalom.
 Hogy tűnik fel, minő hatást tesz?
 A somogyi fürdők, a zalai part.
 Befejezés: Megérkezés.

Költői leírás.

Mikor valamely tárgy, vagy jelenség ismertető tulajdonságait nem azért foglaljuk össze, hogy azt a tárgyat vagy jelenséget más-sal megismertessük, hanem gyönyörködtetés céljából, költői leírást készítünk. Ennél azokat a vonásokat domborítjuk ki, melyek ked-vesebbek, megragadóbbak s inkább az érzelmekre hatnak. Előadás-ban a szép stílus kellékeit használhatjuk.

A tél.

Cél: Gyönyörködtetés.

Anyaggyűjtés tapasztalat és a képzelő tehetség segítségével.

* * *

Karácsonyi vakációra mentem haza. Három órai koci úton egyedül lévén, úgy elmélyedtem a természet szemléletében. Szeptember elején zöldelő lombosátor árnyában vitt utam a városba, most csilingelő szánkó röpít. Mennyi változás e néhány hónap alatt! Csak szívem érzelme maradt ugyanaz. Forró vágy tölt el: minél előbb szerettem körében lenni. Szülőim iránt való szeretetem, falumhoz való vonzalmam mintha átmelegítené a zordnak látszó tájat. Szép-nek látom most is a vidéket, gyönyörködtetőnek a téli képet. Meg-nyugtató a tudat, hogy a pusztulás csak ideiglenes. Nemsokára kö-veti a természet feléledése.

Gyönyörrel élvezem a téli világ szépségeit.

A városban alig vettem észre az embereket, amint zsebredu-gott kézzel gyorsan haladtak az utcán. Utam a jégpálya mellett vitt el; mintha ez sem érdekelt volna annyira, mint máskor. Pe-dig ott életet láttam. Iskolatársaim az édes vakáció tudatában sik-lottak tova.

Künn a szabadban mégis minden leköti figyelmemet. Érdekes-nek találom a természetet így minden dísz nélkül is. A tomboló őszi szélvész utolsó levelétől is megfosztotta az erdő fáit s a gyá-szólo természet nem tehetett egyebet, mint betakarta a földet meg-fagyott könnyeivel, hogy ne érje oly erősen a téli szél fagyasztó lehelete.

A rét virágai hiányzanak. Hosszas álmát alussza minden a fehér takaró alatt. Ebben a némaságban mily vigasztaló, hogy az nem a zöld rét halotti szemfedője.

Méla csend uralkodik mindenütt. Az erdőör kis házánál is csak

a kéményen kiáradó füst jelzi az életet. Nincs a mezőn a legelésző nyáj, hiányzik az út szélén bámészkodó pásztorember.

Híre sincs a madárdalnak. Nem is illenék éneke a felhős éghez. Nincs napsugár, nem nevelhet villámot szóró fellegeket.

A csörgedező kis patak elnémult. Békót tett rá egy decemberi hideg éjszaka, megírígyelte csöndes beszédét a völgygel. Nem akar a tél más hangot hallani, csak fagyasztó szelének fuvallatát.

Sőt a zsarnok parancsoló szava előtt nemcsak a növények hajolnak meg, hanem az állatok és emberek is. Az erdő madarai, a mező vadjai elmenekülnek előle, vagy rejtekeikbe bújnak. A félénk kis nyúlba bátorságot önt, közelebb húzódik az emberlakta tanyákhoz, felkeresi a falu táját s bizony sajnosan kell tapasztalnia, hogy van még élő lény kívüle. A vadász szövetkezik tél apóval a szegény kis vadak megrontására. Ősz szakállának terméke nyomába vezet a vérszomjas embert.

A vadászon kívül alig-alig lehet még valakit látni a mezőn. Ha feltűnik egy utas az országúton, gyorsabban lépdel, hogy minél előbb föld alá jusson. A cigányvajda is ösztökéli a karaván didergő s az éhség miatt is remegő egyetlen lovát.

Nemcsak a szabadban, hanem a faluban is más az élet ilyenkor. Majdnem kihaltnak látszik, az emberek behúzódnak. De az övéihez megtérő deák mindent szépnek lát megérkezésekor. Az ő számára télen is nyílnak otthon a szeretet virágai.

A Balaton.

Anyaggyűjtés megfigyelés, olvasás útján.

Bevezetés: A Balaton nagy tükör, mely magyar hegyet, magyar eget mutat. A zalai hegyek kacérkodnak benne.

Tárgyalás. Igazi magyar tenger.

Különösen miért tetszik?

Milyen tulajdonságaival tud mindenkit lebilincselni?

Milyen érzelmeket kelt csöndesen és háborogva?

Felszíne mintha mosolyogna ránk.

Még haragjában is elbájoló.

A viharak, hullámvásznak rajza.

A költőt megihleti.

Szebb pontjai költői szempontból (Tihany, Badacsony, Balatonfüred).

Regéi, mondái, költészete.

Gyógyító vize. A Balaton tündére visszacsalja, aki egyszer meglátogatta.

Befejezés. A magyarok büszkesége lehet. Megtanít a honi földhöz való ragaszkodásra.

Az életrajz.

A kiválóbb egyének életviszonyait tárgyaló elbeszélést életrajznak nevezzük. A célnak megfelelően lehetnek vázlatosak, rövidек, vagy terjedelmesek. Ez utóbbiak kiterjeszkedhetnek az illető jellemére, kora viszonyaira. Forrásul az életrajzi hagyomány, a történelem, egykorú feljegyzések, családi iratok, levelek stb. szolgálnak.

Zrínyi Ilona.

Anyaggyűjtés a történelmi művek olvasása útján.

A lelkes honleánynak Zrínyi Péter és Frangepán Katalin voltak a szülei. A magas sziklafalon álló Ozalj várában (Zágráb m.) született 1643-ban.

Huszonnégy éves korában ment először férjhez I. Rákóczi Ferenchez, majd mint ennek özvegye 1681-ben Tököly Imréhez. A nagynevű emberek hitvese nem zárkozhatott el a hazafias mozgalmaktól, sőt éltető lelke volt a felkeléseknek. Ha olvassuk kora történetét, megértjük, miért gyűlölte úgy az osztrákot. Tényleges szerepe is volt a küzdő téren. A kegyetlen Caraffa generális ellen bámulatos férfiúi vitézséggel három évig hőiesen megvédelmezte Munkács várát. Az 1688. évben, midőn árulás miatt fel kellett adnia, fogságba hurcolták Bécsbe, az Orsolya-szűzek zárdájába. Innen csak három év múlva szabadulhatott ki, mikor kicserélték a Thököly fogságába jutott Heisler generálisért. Később férjével megosztotta a száműzetés keserű kenyerét. Tizenhét évet töltött idegenben. Nikodémiában halt meg 1703. február 18-án. Hült tettei török földön, a galatai lazaristák templomában nyugodtak 1906-ig. Ekkor a nemzeti kegyelet haza szállíttatta s nagy fiával, II. Rákóczi Ferencsel együtt Kassán helyezték örök nyugalomra.

Nagyatyám.

Forrás: Saját elbeszélése, megfigyelés. Szájhagyomány; a szülők, rokonok előadása, családi iratok olvasása.

Anyag.

Születési helye, éve.

Kik voltak szülei, ezek viszonyai.

Gyermekkora.

Tanulmányai.

Pályája, haladása.

Alakja, termete.

Jellemző vonásai.

Otthon, a hivatalban, a társaságban.

Vallásos érzése, lelkiülete, kedélye.
Életelvei, munkabeosztása.
Hibái, jó tulajdonságai.
Egész egyénisége.
Öreg kora, halála.
Érdemei.

Történeti elbeszélés.

Tárgyát a történelemből veszi, az író azonban jelentéktlenebb részeket maga is szőhet bele, a mellékeseményeket alakítja, színezi, hogy a tanítás mellett gyönyörködtessen is.

A hős fiúk.

Cél: Gyönyörködtetve tanítani.

Anyaggyűjtés olvasás, esetleg szájhagyomány útján.

Forrás: Tragor Ignác dr., Vác története 1848—49-ben.

* * *

Húsvét másnapját ünnepelték 1849-ben, mikor elvonult a győztes honvédsereg Isaszegről.

Indulnak halált keresni, hogy előkészítsék a nemzet feltámasztását.

Utközben pihenőt tartanak. Damjanich, a népszerű tábornok körül néz a táborban. Hosszús éljenzéssel fogadják . . .

— Vácra megyünk fiúk — szól hozzájuk barátságosan — ott már hat hónapja élőködik az ellenség a polgárság nyakán. Van-e kedvetek?

— Kiverjük az ellenséget! — kiáltják mindnyájan.

Még alig látszik a székesegyház hatalmas kupolája kettős tornyával, máris megdördülnek az ágyúk. Jelzik, hogy itt nem szívesen látják a vendéget.

Április tizedike van. Sűrű köd borul a tájra, majd esni kezd az eső. A katonák türelmetlenkednek; nem hallatszik a verőcei útról a csatát kezdő ágyúszó. Talán bajban van az ellenség bekerítésével megbízott csapat? Pedig oly barátságtalan az idő. A legénység szeretne már földél alá jutni. De még addig nagy munka vár rá.

Damjanich mindig köztük van. Ide-oda nyargal csontos lován, meg-megállítja s beszédbe ereszkedik katonáival.

— Csak türelem és bátorság, legények, éjjeli szállásunk a városban lesz.

Aztán tovább száguld. Hosszú, fekete szakáll mint valami gyászlobogó leng előtte. Észreveszi a hírszerző huszárcsapat közeledését. Gyanús mozgást láttak a Hétkápolnánál. Ezt jöttek jelenteni. Alighanem rajtuk akar ütni az ellenség.

— Legalább nem kell sokáig keresni — volt a vezér közömbös felelete.

Hirtelen megszólalnak az ágyúk; egymásra törnek az előőrsök s néhány pillanat múlva általános lesz a harc. A vörös-sapkások vannak elől. Csakhamar megmozdul állásából az osztrák tüzéség.

A Rákóczi indulót elnyomja a csatazaj, pedig egész erővel fújják a Ferdinánd-huszárok.

A harmadik légió van elől. Földváry Károly alezredes vezeti. Tömött sorokban indulnak a honvédek a támadásra. A dobok pergéséből, a harci riadóból kihallatszik a jelszó: Előre!

Elől maga a lelkes vezér Szűz Mária lobogóját tartja kezében. Utána a legények. Mindegyik vitéz; szemükre húzott sapkával, vad elszántsággal, hősi halálmegvetéssel.

Az ellenség sortüze megtizedeli őket. Egy pillanatra mintha meginognának.

— Utánam fiúk, hisz a mienk ez a haza — szól hátra az alezredes. Egy tekintete elég, hangját nem is hallja mindegyik, de nem ingadozik tovább. A Mária lobogó már át meg át van luggatva a golyóktól. A vezér még sértetlen.

A hídhöz érnek. Rémület szállja meg őket. Egy ágyúgolyó kisöpri vezérük alól a lovat; leesik, kihull a zászló a kezéből. Az ellenség vérszemet kap, makacsul védi a hidat. De a következő percben újra lobog a zászló. A vezér sebezhetetlen; felkel, felkapja zászlóalja lobogóját, felugrik segédtisztje lovára s tovább vezeti a rohamot. A lelkesedés hangja tör elő a keblekből. A zászlót nem érte mocsok, a vezérnek semmi baja. Földváry csodával határos elszántsága átszáll katonáira is. Bátorságuk megigézi az ellenséget.

Kidől a vezér alól a második paripa is, de egy perc s a zászló már újra leng büszkén, diadalmasan.

Gyalog vezeti tovább a csapatot. A süvöltő golyók záporában ellenállhatlan erővel törnek előre.

A védővonal kettészakad . . . A hősi vitézség és bátorság diadalra viszi az ostromot. A honvédek átgázolnak a Gombás patakon. Fut már az ellenség, menekül a városból. Biztosítva van az éji szállás. A rettenthetlen vezér azonban nem áll meg. Érchangja áttör a katonák éljen kiáltásán: Fiúk, csak utánam, előre!

Képzőtehetségünk segítségével elbeszélést a történelemnek majdnem minden eseményéből csinálhatunk. A beleszótt részeknek azonban korszerűeknek kell lenni. Pl. ki kell bővíteni, elbeszéléssé alakítani a következő tételt:

Szilágyi Erzsébet.

Hunyadi Jánosnak a felesége, Mátyás király édesanyja volt a hőslakú asszony. Történeti szereplése akkor kezdődik, mikor megesküdteti V. László királyt, hogy fiait nem bántja Cillei Ulrik meggyilkoltatása miatt. A király azonban a Hunyadiak ellenségének biztatására esküjét megszegvén, Hunyadi Lászlót lefejeztette, Mátyást pedig fogságba hurcolta. Az önfeláldozó anya siránkozás helyett hadat szerez fia védelmére. A király halála után mindent elkövet, hogy Mátyást királlyá válasszák. Célját elérvén, boldogan vonult vissza birtokára s 1484-ben bekövetkezett halála után dicső emléket hagyott maga után.

A költői elbeszélés az író képzelő tehetségének alkotása. Háttérrel ennél is szolgálhat a történelem. Célja inkább a gyönyörködtetés, de a helyes életelvek, erkölcsi eszmék feltűntetésével taníthat is.

Az új Meneniusz Agrippa.

Kép a multból és a jelenből. (Leíró részek is vannak benne).

Cél: Gyönyörködtetve tanítani.

Anyaggyűjtés a képzelő tehetség segítségével, gondolkodás útján, a kor jelenségeinek megfigyelése. Az első rész háttérül a római történelem eseménye szolgál.

* * *

A római főpap kétszázötvenkilencet írt évkönyvébe. (Kr. sz. e. 494. esztendő).

A Tiberis partján két napsütötte barna arcú plebejus heverész. A kis nyáj delel, őrzői pedig már-már elszunnyadnak a perzselő napsugár hevétől.

Ismert hang veri fel őket elmélyedésükből. Márkus, a népszerű demagóg szólal meg.

— Tudjátok-e — kezdé beszédét, hogy a büszke Brutusz Lici-niuszt, a nép emberét, az adósok börtönébe vettette s már két vásári napon állt a törvény előtt? Bűne, hogy míg a gögös patriciusok érdekeiért küzdött, családját nem akarta éhen halni engedni. Van-e nekünk valami hasznunk a háborúból? A kapzsi nemesség mindent magának tart meg.

— Jól beszélsz. — Volt rá a rövid válasz.

Vagy nem uzsorára kapunk-e kölcsön, hogy éhen ne haljunk, mert földjeinket a folytonos háború miatt nem művelhetjük. Mi izzadunk, mi ontjuk vérünket s a hasznot ők húzzák.

— Ugy van — mondják mindketten.

Elűzték a királyt, hogy ők zsarnokoskodhassanak. Azonban mi ezt nem fogjuk tűrni! Nálunk az erő, mienk a jövő.

Jöjjetek azért augusztus Idusán a Mars mezőre, az nap pihentessétek ekéiteket! A plebsznek meg kell mutatni hatalmát.

Az istenek vezessenek utadon, derék Markusz... Ott leszünk.

Este mély gondolatokba merülve ballagott haza a két plebejus. Gondult a családdal lép kis házikójába Lucipor, ahol neje, Julia, a családi tűzhely pislogó világánál kézi malmán örökl.

— Mondd — jó uram, mi űzte el arcod derűjét? Talán hallottad a hírt, amit Márkusz terjeszt, hogy elhagyjuk Rómát s külön várost alapítunk? Igen, itt volt, oly szépen rajzoló a jövőndöt. Az új városban te is patriciusz leszel. Reggel fogadod klienseidet, drága ételek lesznek asztalodon, illatos fürdőben fogsz fürödni, látogatod a gimnáziumot, a forumot, hogy édesebben tölthesd sziesztádat, ha Föbusz¹⁾ tüzesen küldi ránk sugarait.

— Én sem fogok egyedül fonni. Kézi malmomat rabszolgánnal hajtatom.

— Ó mennyire örülök én mindennek. Kis Liviusunknak bibortógát csináltatunk, a görög rétorhoz küldjük tanulni; még konzul is lehet.

— Igazad van. Én mégis úgy sajnálom elhagyni Rómát, kis házunkat. Nem tudom, velünk jönnek-e házi isteneink...

A Szent hegyre kivonult tömeg nyugtalan, csalódott. Álmában Manesei haza hívó szózatát hallja.

Szinte örül, mikor látja közeledni a derék Meneniuszt, a nép barátját. A tanács küldte őt.

Meghallgatták s a jó Meneniusz mesélt nekik:

Egyszer a test részei fellázadtak a gyomor ellen, hogy az tétlenül minden munkájuk gyümölcsét felemészti. Megtagadták tehát a szolgálatot, hogy a kar nem nyújt ételt, a száj nem fogadja el s a fogak nem rágnák meg. De a végtagok csakhamar megéreztek, erejük lankadt, elbágyadtak. Belátták, hogy a gyomor nélkül nem élhetnek, mert az nyújtja nekik a tápláló erőt, köztük osztja fel s elküldi az a legkisebb résznek is vérerecskében, önmagának csak a salakját tartván meg.

Igy vagytok ti is barátaim a tanáccsal, az is fontos munkát végez. Az nélkületek és ti anélkül csak a test egy része vagytok. Róma így elpusztul; istenei hajléktalanok maradnak. Jöjjetek vissza házi tűzhelyeitekhez...

*

Harmadfélezer év múlt el azóta. A csábító szellem ma is megvan. Behatol a gyárak bűzös levegőjébe, felkeresi a természet ölen

¹⁾ Nap.

boldogan szántogató földmívest. Ott terem a szűk szobában gyermekét ringató anyja mellett s beszél távoli, boldog országról, kincsesebbről, nagy uraságról.

— Itthon rosszabb do'gotok van a teherhordó állatoknál. Valóságos rabszolgák vagytok. Izzadtok, fáradtok, hogy az urak kényelmesen élhessenek. Tiétek a munka, övék a haszon.

— Nem így van ez túl a tengeren; ott a munkás is úr. Ott egyenlőség uralkodik; nem igázzák agyon adóval a szegényt.

A szegény ember gondokba merül. Végre is eladja kis földcsékéjét, megsiratja tehenét s megy új hazát keresni. Kíséri a remény, hajtja a nyomorúság s lelkét állandóan ösztökéli a gond és a honfábat.

Megérkezett, csalódott. Már kísérője, a remény is elhagyta s melléje szegődött a kétségbeesés.

Ekkor jelenik meg a magyar Meneniusz. Éppen jókor jött, szívesen látják. Meghallgatják s beszél édesen, beszél szívhez szólón; könnyekre fakaszt, megindít.

— Higgy nekem! Én a te igaz barátod vagyok. A szívedbe látok, boldogtalan vagy. Mit használ neked a néhány dollár, amit félreraksz, ha keserű a könnytől a kenyér, amit megeszel. Nézd, már két éve dolgozol ezen a vasuti töltésen s hol az otthonod?! Nincs bizalmasod, nincs senkid, mert nincs hazád.

— Látom, mennyire aggódol, mikor álomra hajtod fejed. Félted megtakarított pénzed, mert nem viheted a bankba, messze van a város. Félsz mindenkitől, elhagyatott vagy, árva vagy.

— Ugy-e mennyire máskép volt kis faludban! Ott boldog voltál, míg a kincsszomj ördöge meg nem szállt. Haza mentél munkádból, hitvesed fogadott. Minden rögz ismerősöd volt, hiszen gyermekkorod óta barátaid... A rét, ahol kis korodban szaladgáltál, a mező, melyet annyiszor bejártál. El tudnád feledni gyermekkorodat, mikor apád először ültetett fel szekérére, hogy hajtsd az ökröket? Te boldog voltál, mert ökreid jól mentek. Hát arra emlékszel-e, mikor búcsúkor annyit táncoltál Bertáék Mártájával? Azt ígérted akkor, hogy hű leszel hozzá s mint feleségedet elhagytad.

Jöjj azért vissza hazádba! Én vezetek...

A magyar Meneniusz, a nemzeti Géniusz meggyőző szavára visszatér a honához hűtlen lett magyar s megfogadja, hogyha honi fából készült a bölcsője, abból lesz a koporsója is.

Az árva gyermek karácsonya.

Cél: gyönyörködtetés.

Anyaggyűjtés a képzelő tehetség segítségével. A következő eseményt kibővítve szép stílusban kell elbeszélni.

Az árva gyermeknek nincs senkije Jóságú emberek irgalomból tartják, de azok is szegények. Keresni még nem tud. Irigykedve nézi karácsony előtti napon a vásárló urakat és asszonyokat. Este is az utcán marad, legalább az ablakokon át láthatja a szép karácsonyfákat. Szíve elfogódik. Meglátja egy gazdag úr. Neki sincs senkije. Felvezeti lakásába; ruhát hozat neki; ízletes ételeket rak eléje; megajándékozza. Éjjelre is ott tartja. A fiú alig tud betelni a játékokkal; nem is igen figyel jötevőjére. Ez csak nézi a fiút s mindketten oly boldogok.

Értekező művek.

Néha nem azért foglalkozunk valamely tárggyal vagy eseménnyel, hogy azokat csupán leírjuk vagy elbeszéljük, hanem a bennünk keltett gondolatokat és érzelmeket is közölni akarjuk, vagy pedig a tárgynak vagy jelenségnek hatását, eredetét magyarázzuk. Az e fajta írásműveket értekező műveknek nevezzük.

A Mondolat.

Műfaj: Könyvismertetés.

Cél: Tájékoztató képet nyújtani a műről, hogy fogalmat szerezhessenek róla, akik nem olvasták.

Anyaggyűjtés a mű elolvasása útján.

* * *

A Mondolat Kazinczy és a nyelvújítók eljárását gúnyoló kis könyv. Eredetijét Szentgyörgyi József, Kazinczy jó barátja írta, hogy az akkor felkapott nyelvújítás túlzásait kigúnyolja. Kéziratban egy példány eljutott a Dunántúlra s Veszprémben (Dicshalom jelzéssel) Somogyi Gedeon kinyomatta 1813-ban, megtoldva az eredetit saját jegyzeteivel.

A könyvecske elején címkép van, amely egy lantos, trombitás ifjút ábrázol, ki számárháton törtet a Parnasszus felé. Ezután következik az ajánlás: Zafir Czenczinek kedves cousinemnek mívelt lelki onkelem jó leányának.

A kiadó vezérszava nyitja meg a könyvet. Elmondja itt, hogy ő is felcsapott újítónak s a dődösöktől ránk maradt nyelvbeli műveltlenséget akarja megszüntetni.

A tulajdonképeni Mondolat három cikkből áll. Ezeket Phoebus-hoz intézett segélykérés előzi meg. Az egész gúnyirat hangjáról fogalmat szerezhetünk az ajánlás néhány sorából: »Te pedig oh Fébosz! a' Mondákságnak mosoly szádat elfutotta bugygó tseppjeiből néhányat lihegő ajkimra bájolván — engedd: hogy beszédem tiszta és bökkenős hangja, nem valamely hináros keverőhöz, hanem a tsiklandlágyságot nyaló, vadontz lotsmoj tajtékot mammoló tiszta folyam löllyedékjéhez hasonlítson«.

Az anyagot három cikkre osztja:

Első tekinti: mely szükséges a Magyar Nyelvmívelés.

Második: ki végzi annak leheztét.

Harmadik: módjait és segédeit fedezi.

A nyelvújítóktól használt előadásmódot, helytelen szavakat és túlzott kifejezéseket utánozva kifejti ezután, hogy a polgári élet finomodása a nyelv művelését megkívánja. A tudományok fejlődése is sok új szót követel.

Szükségesnek tartja azért az új szavak terjesztését. A módozatra vonatkozólag egy szótár készítését ajánlja. A kiadónak Híresztelés című zárószavai után következik ez a szótár. Ezer s egy néhány szó van ebben összeválogatva a nyelvújítás korsszavaiból.

Petőfi hazafias költeményei.

Műfaj: Irodalomtörténeti ismertetés; a költeményekben foglalt főbb érzelmek és gondolatok belevonásával a vázaltszerű ismertetés kibővíthető terjedelmesebb dolgozattá.

Forrás: Petőfi költeményei.

* * *

Petőfi költeményeiben benne van egyéniségének és korának minden érzése. Hazafias dalai és ódái költészetének igazi gyöngyei.

Fellépésének első éveiben, mint a többi költő, ő is bánatos húrokat penget, majd néhány év múlva a demokratikus eszmék hirdetése közben a forradalom magasztalásáig jut s csatadalaival zárja be ilyenirányú költészetét.

»A hazáról« (1845) még a múlt dicsőségét zengi. »Ha az Isten ekkép szólna hozzám« (1846) már mintha sejtené a változást. Ugyan-ezen évben erősebben is jelentkezik hazafias elkeseredése, melyből lassankint kifejlődik az izgatás. »Isten csodája«, »A bilincs«, »Erdélyben« alkotják az átmenetet. Fájdalmas érzéseinek kifejezése mellett (»A magyar nemzet«) már ekkor hangoztatja a jobbágyok felszabadítását. (»Palota és gunyhó«) »A majtényi síkon«, »A csonka torony«, »A szent sír« címűekben visszaidézi Rákóczi szabadságharcának dicső küzdelmeit. Hazája függetlensége mellett a világszabadság megvalósítását is óhajtja és sürgeti.

Petőfi hazafias költészete 1847-ben már teljesen elhagyja a régi talajt. Merész lelke a harcról álmodozik már akkor, mikor még senki sem gondolt rá. A forradalmat hirdeti, a népjogoknak fegyverrel való kivívására szólít. Midőn pedig az bekövetkezik, a kard mellett a lantot is elviszi a küzdőtérre, hogy tárogatójával harcra buzdítson.

Vannak ekkor írt költeményei közt olyanok is, melyekben elhagyja az esztétikai alapot s a pártszenvedély vezetői érzésvilágát.

Heves felindulása, nyersesége jut ezekben kifejezésre. Legtöbb azonban a lelkes hazafias felhevülés keretében mozog.

Nemzeti dalát minden magyar ismeri; ma is szavalják hazafias ünnepségeken. Nagyobb hatást keltettek még »Élet vagy halál«, »Európa csendes, újra csendes«. Csatadalai: »Föl a szent háborúra«, »Csatában«. Ezek nemcsak izgatott korokra hatottak, hanem irodalmi és költői becsük is állandó.

Mikes egyénisége.

Műfaj: Értekezés.

Cél: Mikes megismertetése jellemvonásainak alapján.

Forrás: Törökországi levelek.

Vázlat.

Bevezetés. A fiatal Mikes Rákóczi-val megy. Rodostóban leveleket ír.

Tárgyalás. Öszintesége, képzettsége.

Lelkének alapvonásai.

Kedélyessége, gyöngédsége.

Hazaszeretete. Csalódásai.

Vallásossága. Isten akaratában való megnyugvása.

Befejezés. Megnyeri tetszésünket. Mit tanulhatunk életéből?

*   *

Az 1711. évben végleg letűnt a kurucok csillaga. A nagy fejedelem menekül, mert nem akar a rab hazának gyermeke lenni.

A kis bújdosó csapatban van egy huszonegyéves fiatalember, a fejedelem »bejáró« embere, bizalmasa. Már öt éve szolgálja urát. Vele tart a bújdosásban is, mert rajongó szeretettel ragaszkodik hozzá. E szereteten kívül még egy kincset vitt magával Nagytörökországba. Magával vitte édes anyanyelvét, mellyel, mint zenével kifejezésre juttatta érzelmeit.

Rodostóban mindennapi egyhangúságban teltek a bújdosók napjai. A gyöngéd lelkületű Mikesnek szüksége volt valakire, akinek lelki világát feltárja, minden búját, örömét és bánatát elmondja. Más hiányában egy konstantinápolyi képzelt nagynénihez intézett leveleiben teszi ezt.

Ezekből a levelekből ismerjük meg Mikes egyéniségét.

Öszinteségében nincs okunk kételkedni. Annyira közvetlenül benső ösztönből, természetes hajlandóságból ír, hogy ez a körülmény kizár minden tettetést.

Mikes nem volt tudós; nem foglalkozik nagy kérdésekkel s mégis minden szava, minden gondolata eredeti. Érzés világának minden árnyalatát hűen tudja kifejezni.

Lelkének alaptermészete a csöndes megadás, Isten akaratában

való megnyugvás, melyből kifolyólag tudja, hogy az erény nem marad megfelelő jutalom s a bűn megfelelő büntetés nélkül. Ez a tudat önti belé azt a nyugodt derűt, ebből származik vidám humora, melyet még szenvedése sem tud elnyomni. A fiatal, jókedvű Mikesből később a körülményekkel megalkuvó, derült kedélyű bölcs lesz.

Mily kedélyesen rajzolja nyomorúságát. »A házam négy kőfalból áll, azon egy fatáblás ablak, azon a szél mind szélire, mind hosszára bejöhet; ha pedig papirossal becsinálom, az egerek és patkányok a papirost vacsorájukon elköltik«.

Felemlíti, hogy a porta enni eleget ad nekik, de ruhájuk kevés, a fejedelem pedig kérés nélkül nem ad senkinek. Ő pedig nem kér, inkább kopottan jár, mert »egy erdélyi nemesember felől nem lehet nagyobb gyalázatot mondani, mint azt, hogy adomért szolgál«.

Lelkének gyöngéd érzelve többször megnyilatkozik, mely naiv felfogásával sokszor vonzóvá teszi őt. Örömmámorban úszik, mikor a képzelt nagynéni »mézes pogácsánál édesebb« levelét olvassa.

A legegyszerűbb dolgon elmulat. Tetszik neki a török fővezér mondása: »Csak annyira van Konstantinápoly Rodostótól, hogyha a rizskását itt megfőzik, oda vihetjük melegén«.

Hűségesen beszámol szíve vonzalmával. Csapongó jókedvében összeállítja az öreg emberek kalendáriumát, melyen aztán maga mosolyog a legjobban. Néha a konyha körül közönséges dolgokhoz fűzi elmésségét.

Humorát később a csöndes megadás váltja fel. Fájt neki, hogy nem láthatja viszont bérces hazáját. Gyakrabban eszébe jut Bercsényi szójátéka, melyet megérkezésükkor mondott: »Rodostó, ez lesz a te ostorod«.

Kedélye derűjét később is csak ideig-óráig tudja elnyomni sok csalódása. Néha keseregni kezd. »Minden multság fut előttünk. Minékünk csak sóhajtás, — annyit is sóhajtottam már, hogy úgy tetszik, másféle áert nem veszek be, csak mindenkor a magam sóhajtásait. Istennek úgy tetszik, úgy legyen«.

Nagyon fájlalja, hogy hazáját »azt a tündérországot« nem láthatja viszont. Félti, aggódik érte a távolban is. Megható érte a lelkesedése. A Dunát nem tudja sóhajtás nélkül nézni, mert az ő édes hazájából foly. Boldog, hogy mint moldvai követ láthatja szülőföldje köpenyegét, az erdélyi havasokat.

Hazaszereteténél csak vallásossága nagyobb. Életének semmiféle körülményei közt sem feledkezik meg Istenről. Az igaz hit lelkének éltető forrása, ahhoz menekül bánatában, elhagyatottságában s mindig üdítő táplálékra talál.

Érzékeny lelke sok csalódáson ment át. Egész életén át a száműzetés keserű kenyerét ette. Elvesztette bálványozott fejedelmét, el-

vesztette hazáját, de bizalmát mindig megtartotta. »Otthon jobb volna-e az Isten, mint itt? Nem mindenütt egyarányú-e az ő jósága?« »Aki a hideget adta, mentét is ad melléje, aki bennünket ide hozott, gondunkat is viseli«.

Gyakran foglalkozik vallási kérdések fejtegetésével. Kifejti, hogy a jó cselekedetet Istenért kell tenni. Lépten-nyomon tanúságot tesz a Szentírásban való jártasságáról. »Némelyeket Isten felmagasztal, másokat megaláz és mindenkinek hálát kell néki adni.« Szenvedéseiben Jóbot választja példaképének.

Erős lélek kell ahhoz, hogy mindenről lemondjon. Edzett jellem tud csak abban megnyugodni, hogy még meghalni sem jöhet el hazai földre. Ezt a lelki erőt hite adta Mikesnek.

Leveleinek elolvasása után előttünk áll a legrokonszenvesebb ember. Önérzete, mely nem engedi, hogy emberi méltóságát megalázó hízelgéssel kisebbitse, tiszteletet, férfias magatartása, megnyugvása szeretetet gerjeszt iránta.

A fiatal, tréfás, az élet nehézségeit humorosan felfogó ifjú épp úgy tetszik, mint az a jóságos, istenfélő aggastyán, aki írásaiban barátságosan, bizalmasan azt mondja az olvasónak: Nyugodj meg sorsodban! Isten minden ember számára nyújt annyi élvezetet, hogy érte az életet érdemes megbecsülni. Tartsd meg mindig vallásos meggyőződésedet, mert ha sanyarú viszonyaid között mindenki elpártol tőled, Isten nem hagy el soha.

Az alkohol hatása.

Műfaj: Párbeszédes értekezés.

Cél: Az alkohol káros hatásának kimutatása.

Anyaggyűjtés gondolkodás útján. Forrásul szolgálhatnak az alkoholról szóló művek.

Vázlat.

Bevezetés. Mi ad okot a beszélgetésre.

Tárgyalás. Az alkohol fogyasztásának megszüntetése nagy hatással volna a társadalomra.

Előidézi az idegességet, megtámadja az agy sejtjeit.

Hatása a gyermekekre.

Az ivás nem a nagykorúság jele.

Különféle rossz hatása. Példák.

Befejezés. Állami intézkedésre volna szükség.

* * *

Két jóbarát, H. D. orvos és B. A. ügyvéd szombat este mennek haza a kaszinóból. Meg-megállnak, elmerülnek a beszédbe. Egy jelenet új témát adott nekik. Éppen a korcsma előtt haladnak. A kapu alatt egy szegény munkásasszony könyörög már gyöngye lábán álló

férjének, hogy menjen vele haza. De nem hallgat rá. Szitkozódva hagyja ott feleségét.

— Nos, ha mindenáron apostol akarsz lenni, ezt győzd meg az alkohol káros hatásáról — mondja tréfálva az ügyvéd.

— Utálom a részeg embert — felel komolyan az orvos. Fel-forr a vérem, ha ily jeleneteket látok. Hiába beszélsz. Meg vagyok győződve, mikor a többség belátja azt s a töméntelen szeszfogyasztás megszűnik, a társadalomban nagy javulás következik be.

— Tévedsz! Mindíg mondtam, hogy idealista vagy. Nem mondom, hogy sok tekintetben nincs igazad, de szüntessétek meg a kor betegségeit, az idegességet, tereljétek vissza az embereket a nyugodt élet keretébe s megtörténik a változás.

— Hagyd azt az idegességet! Nem a betegséget, hanem annak előidézőjét szoktuk mi eltávolítani. Már pedig az idegesség nagyrészt a szesz italok élvezéséből ered.

Magad sem hiszed, amit beszélsz. Tudom, mi a célod, hogy ismételve elmondjam érveimet. Szívesen megteszem. Látom, mosolyogsz. Mulatni akarsz rajtam. Majd ha egyszer igazat adsz nekem, én fogok nevetni.

— Nem is vagyok én olyan rossz hallgatód, mint gondolod. Csak lelkesedésszerűen tudok mosolyogni. Meg azt hidd el nekem, hogy orvosi érveléssel nem sokra mégy. Hányszor kifejtetted már előttem, hogy a szesz ital fölösleges, előidézi a bőr véredényeinek tágulását, a testi meleget nem hogy fokozná, hanem csökkenti, mert általa többet veszítünk. Hozzá még kábít, oka az agy bénulásának. Mondj már más bizonyítékokat is, hátha hatnak!

— Tévedsz, ha azt hiszed, hogy nincsenek. De úgy gondolom, művelt emberre ezekkel tudok hatni. Azt is elhiszem, hogy az alkohol káros hatását nem érzed magadon, hiszen oly kis mértékben élvezed. Azonban be kell látnod, hogy nem minden ember egyforma. Hányan tudnak mértéket tartani? S ki tudja, a finom agysejteknel nem lesz-e később hatása nálad is. Én azonban nem erről beszélek. A »principiis obsta« elvé lebeg szemem előtt. Azért hirdetem a teljes abstinencia szükségességét.

— Kezdd akkor a gyermekeken! A felnőttek már a szokás rabjai. Azt hangoztatod úgyis, hogy a ki nem fejlődött szervezetnek leginkább ártalmas.

— Én a gyermekek és felnőttek együttes erős akaratától várom a javulást. Hisz helyes belátású szülő fejlődő gyermekének úgy sem ad szesz ital. De igenis sok fiatallemberről ki kellene irtani azt a téves felfogást, hogy ha inni tud, az a nagykorúsági jele. Pedig ezt gyakran a felnőttek érlelik meg az ifjúban. Azért hirdetem én kicsinek, nagynak egyaránt eszméimet.

— De te új bizonyítékokat ígértél! A régieket már kívülről tudom. Hogy az alkohol a testi munkaképességet nem fokozza, legfeljebb látszólagosan, hogy sok betegség származik tőle az idegességtől az örülésig, ezt már százszor hallottam.

— Tovább, tovább!

— Mit nem mondtam még?

— Majd a többi elmondom én, mert ezeket talán még nem is említettem. Elhagyta, hogy a szesz lustává teszi az embert; elveszi munkakedvét. Megszünteti a nemesebb élvezeteket. Mennyi mindenféle rossz következménye van: könnyelműség, felületesség, hirtelen harag, civakodás, érzékiség. Azt akarod, hogy példákkal is szolgáljak. Az élet, a napilapok törvényszéki rovatai eleget nyújtanak belőlük. Menj el a börtönökbe s tudakozódjál, hány gonosz tett oka volt a rút részegség. Vagy nézz körül az emberiség nyomorultjai között. A vízfejűek, a hülyék, görcsökben szenvedők legnagyobbbrészt iszákos szülők gyermekei.

— Igazad van; megadom magam. Nem is elveid ellen beszélek én, csak tehetetlenséged miatt kötődöm veled. Láthatod, hogy az iszákosak nem hallgatnak rád, hiába beszélsz nekik. Valami módot találj már ki!

— Ennek is megjön az ideje. Nem is hiszed, hogy napról-napra szaporodnak híveink. Lassan megéri a gondolat, hogy az államnak kötelessége a polgárok egészségéről is gondoskodni. Nemcsak a kis, hanem a nagy gyermekeket is nevelni kell. Az ártalmas játékszert el kell előlük tenni. Be kell csukni vasárnap és ünnepnap a korcsmákat. Menjenek az emberek ki a szabadba szórakozni, meglásd, megváltozik a társadalom képe. De én már itthon is vagyok. Jó éjszakát!

Az értekezés tárgyai néha elvontabbak. Ezeknél ajánlatos a kibővített vázlat készítése, hogy a logikai összefüggést már itt feltűntethessük.

* * *

Ki kell fejtenünk pl. a következő tételt:

»Teljesített kötelesség s nemes törekvések önértéke küzdés és bánat közt is nyugalmat tenyészt«. (Kölcsey.) Anyaggyűjtés gondolkodás, elmélkedés útján.

Bevezetés. Az isteni parancs és az emberi társadalom bizonyos kötelességeket ró ránk. Ezeknek elmellőzésével nem számíthatjuk magunkat a társadalom hasznos tagjai közé.

Emellett lelkünk is magasabbra tör. Hazánk és embertársaink érdekében küzdenünk kell. Ez a küzdelem sokszor kellemetlenséget, bánatot okoz, de meg emellett is megszerzi a lélek nyugalját.

Tárgyalás. A jó és rossz folytonos küzdelemben vannak egy-

mással: a renyheség és a kötelességérzet, a nemes és a nemtelen útjai is eltérők.

Melyiket kövessük, melyik nyújt boldogságot és megelégedést?

Kérdezzük meg romlatlan lelkiismeretünket, mit fog ajánlani?

A nemes törekvések útját, a munkát, a küzdést.

Ha ezt követjük, sohasem fogjuk önmagunkat vádolni.

Sokszor tövises ugyan ez az út, de éppen ezért érdemszerző.

Ha van erőnk, bátorságunk s kitartunk, legyőzzük az akadályokat, elérjük célunkat, ez már magában rejti a jutalmat.

De még akkor is, ha küzdelmünk eredménytelen, ha mások gonosz törekvései elnyomják, megmarad a tudat, hogy nemes dolgért küzdöttünk, megmarad lelkiismeretünk nyugalma.

A nemes célokért, a közjóért való küzdelem eltereli figyelmünket az élet kisebb-nagyobb kellemetlenségeitől, munkánk közepette észre sem vesszük azokat.

A helyesen felfogott kötelesség nem célozván tisztán a földi javakra s nem vonatkozván csupán önmagunkra, megment bennünket a magasabb fokú önzéstől.

Felemeli egész valónkat, érezzük, hogy fel tudunk emelkedni a közönséges légkörből; megelégedést, boldogságot nyújt.

Ez adta a társadalomnak a nagy emberek hosszú sorozatát.

Mire vezet a kötelességmulasztás, a gonosz célért való küzdelem?

Példák mindkettőre.

Befejezés. Összefoglalás. A kötelességteljesítés és a nemes törekvések előnye a mulasztással és az önző munkával szemben.

A műbírálat.

Az írásbeli dolgozat tárgya lehet, hogy valamely műfajt nem ismertetnünk, hanem elemeznünk, bírálgatnunk kell. Az ilyenfajta dolgozatokban a következő kérdések megvilágítása válhat szükségessé:

Ki írta a művet s mikor?

Minő külső vagy belső hatás alatt?

Összefüggésben van-e a mű a korrallal?

Mi volt az író vagy költő célja?

Elérte-e azt?

Minő műfajhoz tartozik?

Az illető műfajnak törvényei érvényesülnek-e benne?

Mi az írásmű tárgya, rövid tartalma, alapeszméje?

Kik szerepelnek benne?

Minő a szerkezete?

Milyen a külső formája, előadása, nyelve, stílusa?

A walesi bárdok.

Műfaj: Magyarázat, fejtegetés.

Cél: A költeményt minden oldalról meg kell világítani.

Anyaggyűjtés olvasás útján.

Forrás: Arany balladái. A balladáról szóló tanulmányok.

* * *

Az előbbeni utasítás szerint összegyűjtöm az anyagot. A feltüntetett pontok igen megkönnyítik eljárásomat. Ha mindegyik kérdésre felelek, körülbelül teljes képet kapok a műről.

1. A költeményt Arany János, a 19. század kiváló epikus költője, a magyar műballada megalkotója írta a szabadságharc leveretése után.

2. Külső hatás. Arany Jánost az ötvenes években felszólították, hogy az önkényuralmi kormányt költeménnyel dicsőitse. Belső hatás. Arany nem fogadta a megbízatást. Hanem helyette megírta A walesi bárdokat, melyben a költészet nemes hivatását dicsőíti.

3. Bár régebbi történelmi eseményt dolgoz fel, azt összefüggésbe tudja hozni kora viszonyaival.

4. Mintegy a költészetnek, mint művészetnek védelmezése annak kimutatásával, hogy az igazi költő a zsarnokság ostromozásával csak a szabadságot dicsőítheti.

5. A költő ezt a célt igazi művészettel oldja meg s éri el anélkül, hogy a célzatosság kirívó lenne.

6. A költemény műballada.

7. A balladának minden jellemző vonását megtaláljuk benne. Megrázó, komoly tárgy, az eseménynek cselekvény alakjában való feltüntetése, a párbeszédes forma mind erre vallanak. Hozzájárul még a hézagos, kevés szóval sokat mondó előadás s a balladai homály.

8. A költemény tárgya Edwárd walesi látogatása alkalmával a bárdok éneke s halála.

Tartalom: Edwárd, angol király, Wales meghódítása után megtekinti azt. Mindennel ellátják, de még egy éljent sem hall a dús lakomák alkalmával. A walesi urakra támad, énekest kíván, hogy az tetteit dicsőítse. Az agg dalnok azonban ehelyett zsarnokságáról zeng. Ugyanígy tesz a második és harmadik is és utánuk még öt-száz. A király mind máglyára viteti. De lelkiismerete nem hagyja őt többé nyugodni; rémképeket lát s a kivégzett vértanuk dalát hallja.

Alapeszméje, hogy a lelkiismeret furdalása erősebb az emberek büntetésénél.

A ballada szerkezete: A király látogatása, a lakoma, a bárdok éneke, kivégzése, a bűnhődés.

Egyes pontok kibővítésével s összekapcsolásával már könnyű a dolgozatot összeállítani.

Az elmélkedés.

Az elmélkedés elvontabb, bölcséleti vagy vallási tárgyra vonatkozó gondolatainknak összefoglalása.

Imádkozzál és dolgozzál.

Cél: Másokban is hasonló gondolatok és érzelmek felkeltése. Anyagot gondolkodással, a tárgyba való elmélyedéssel gyűjtünk.

* * *

Intézetünk bejárata felett van ez a mondás: Ora et labora. Gyakran gondolkoztam már róla. Imádkozzál és dolgozzál! Egész életfeladat van e két szóban. A léleknek és testnek tápláléka az imádság és munka. Mindkettőre szükség van, hogy életcélunkat betölthessük. De nem egyenkint, külön-külön, hanem együttesen hozzák meg az embernek a harmóniát, a lelki békét.

Az imádság a léleknek Istenhez való felemelése. Istent el kell ismernünk. Ha meggondoljuk nagy tökéletességét, korlátlan mindenhatóságát, végtelen szeretetét, lehetetlen, hogy hódolatteljes érzelmek ne támadjanak bennünk.

Elgondolom, rászorul-e Isten az én hódolatomra? Mi vagyok én az Ő korlátlanságához képest? Nem, nem Isten szorul az én imámra; lelkem vágyik utána. Az Ő dicsőítésében én is fel tudok emelkedni; a Hozzá való könyörgésben meg tudom magam alázni. Érzem, hogy a Vele való érintkezés imádságban szükséges arra, hogy az erény útján maradhassak.

Érzem a megnyugvást, mely a szív mélyéből fakadó imádság után elfogja valómat. Érzem, hogy szívem elveszítené éltető erejét, ha az imádság szárnyain nem tudnék Istenhez emelkedni.

Vagy lesz-e szenvedésemben más vigasztalóm, mint ez? Mélyen a szívembe véstem Aranyszájú Szent János szavait, melyeket egy egyházi szónoklatban hallottam: »Az ima a lélek mindennapi kenyere, a szellem lélekezése, az égből a földre alányúló aranylánc, melyhez szorosan kell ragaszkodnunk, ha a kísértet hullámaiban elveszni nem akarunk«.

Azért, ha az isteni parancs nem követelné, mégis imádkoznám. Miért? Kérdezné az álbölcselő. Hiszen Isten oly hatalmas, hogy a föld parányi lényét, az embert észre nem veszi. Mi sem vesszük észre a pici kis hangyát, mikor eltapossuk. De ha tudna szólni, ha felemelhetné hozzánk esdő szavát, bizonyára megkímélnénk, sőt a veszélyből is kiségitenénk. Pedig mily hatalmasak vagyunk hozzá képest. Az Isten is észreveszi a mi kiáltásunkat, mert amily parányiak vagyunk mi, oly nagy az Ő szeretete.

Elmélkedésünk tárgyának második felére, a munkára maga az élet utal rá bennünket. Maga a társadalom is olyan berendezésű, hogy abban mindenkinek megvan a maga szerepe és hivatása. A mélyen gondolkodó filozófus költő, Eötvös József azt mondja: »Min-den megelégedés csak munkásságunk eredménye s a legboldogabb az, kinek legtöbb dolga van a világon«. Mennyi igazság van ez aforizmában. Mert a munka megóv bennünket a nélkülözéstől, az unalomtól és bűntől. Orvosság ez a beteg kedélyre, megszünteti a bánatot s megteremti a megelégedést s az imádsággal együtt az erény forrása.

A közös és egyéni érdekünk tehát egyaránt megkívánja munkásságunkat. Abban a gépezetben, melyet társadalomnak neveznek, mindenkinek megvan a maga szerepe. Ha a gép kereke vagy annak egy csavarja megromlik, kijavítják, de mindez akadályozza a gép munkáját. A társadalom is csak úgy boldogulhat, úgy fejlődhet helyes irányban, ha minden tagja iparkodik megfelelni a munkakörnek, ahova a gondviselés állította.

Az ilyen munka tiszteletet szerez az emberek előtt s több oldalról kárpótol azért az esetleges keserőségért és fáradságért, melyet munka közben érezünk.

Megfigyelem életemet; ha volt olyan időszak, melyet tétlenül töltöttem, visszakívánom azt, hogy munkával pótolhassam.

Imádság és munka! Minő sokat jelentő szavak. Az ember földi jólétének megteremtői. De nem egymás nélkül, hanem együttesen. Egyik a másik nélkül nem teljes. Mig ha munkánkat megelőzi és követi az imádság, biztosan kísérni fogja Isten áldása.

Életem és jövőm.

Anyaggyűjtés gondolkodás útján.

Vázlat.

Bevezetés. Előkészület jövő hivatásunkra. A körülmények korán elszólítottak gondozó szüleim köréből. Ez okozza, hogy önállóbban tudok gondolkodni, megfigyelem környezetemet, megfigyelem az embereket, de megfigyelem magamat is. Ezért próbálom már most tudatosan berendezni életemet.

Tárgyalás. Gondolkozom azon életelvekről, melyek ifjúkoromban a helyes úton vezérelnek s esetleg később is irányítóim lehetnek.

De még jobban gondolnom kell azokra, amiktől óvakodni kell, nehogy észrevétlenül ezek rabszolgája legyek. Jogai tudatára előbb ébred a legtöbb ember, mint a kötelességére. Pedig nem is kell valami mély gondolkodás belátni, hogy jogaink mellett kötelessé-

geink is vannak. Szüleim, embertársaim, hazám érdeke megkívánja, hogy betöltsem hivatásomat.

Nem rettenek vissza ettől akkor sem, ha személyemre nagyobb terhet ró, mert egyéni érdekünket mindig alá kell rendelni a közjónak. Lehet-e ezért jutalmat várni? Az erényt önmagáért fogom gyakorolni. Maga a jótett tudata felér a legnagyobb elismeréssel.

Mindig előttem lebeg kitűzött célom, attól nem tágitok, az időt felhasználom s mindent kerülni fogok, ami ezt hátráltatná.

Kerülöm a henyélest és tétlenséget, mint sok rossznak forrását.

Nem veszek részt olyan kedvtöltésben, mely káros lehet akár a testre, akár a lélekre. Mértékletesség lesz a jelszavam, nem szokom meg a dorbézolásokat.

Az egészséget s erkölcsiséget veszélyeztető mulatozások helyett nemesebb szórakozással töltöm szabad időmet, zenével, sporttal.

A megengedett élvezeteket nem fogom túlhajtani. Az ivás, kártyázás könnyen szenvedéllyé válnak s pazarlásra, kötelességei elhanyagolására vezetik az embert.

Befejezés. Aki ifjú korában ilyen életelvekhez szokott, számíthat az elégedettebb férfikorra. Aki semmit sem visz túlságba, annak esetleges bajai is mérsékeltebbek.

Szónoki beszéd.

A szónoki beszéd célja, hogy a hallgatóságot valaminek a helyességéről meggyőzván, elhatározásra bírja. Lényege tehát a bizonyítás és rábeszélés.

Tárgyát különféle körből veheti.

Emlékbeszéd egy tanulóárs ravatalánál.

Anyaggyűjtés gondolkodás útján.

Fájdalom fogja el a kertész szívét, mikor letörve találja az első rózsabimbót, mely a tavasz közeledését hirdette. Ápolta, gondozta s a vihar letépte, mielőtt kifejlett volna. Elgondolkozva nézi a természet bámulója is, sajnálata nem kisebb, mint az ápoló kertészé.

Bimbó voltál te is, kedves társunk. Gyöngé virág korodban tört le a halál kegyetlen keze. Vértő szívvel látják múlásodat a gondos kertészek, jó szüleid, tanáraid; elmerengve áll meg még az idegen is ravatalodnál; a meghatottság lerí arcáról. Egy elrabolt élet van koporsódba zárva, lehet, hogy fájdalma, bánata is, de mi azt nem látjuk. Most csak a veszteséget érezzük. Szerető fiú, példás tanuló, mint a diák voltál. Méltán mondhatlak reményekre jogosító bimbónak. S most elviszed ápoló, gondos szüleid minden reményét. Nem figyelhetik többé előhaladásodat, nem örülhetnek sikereidnek s nem élvezhetik mosolygó arcodon a boldog béke jeleit.

Koporsódba zártad a mi örömünket is. Mintaképünk, jó pajtásunk voltál s testvérünknek tekintettünk. Hol keressünk vigasztalást fájdalmunkra, mikor elvesztettük, aki köztünk a legkedvesebb volt, mikor az idő ily fiatalon tanít bennünket a mulandósággal való megbarátkozásra!?

De zúgolódhatunk-e Isten rendelése ellen? Az ő bölcsesége balzsamot ad fájó szívünkre. A mulandóság érzete, mely lesújt, fel is emel bennünket. Látjuk magunk körül a pusztulást. Elfonnyad a virág, elporlad majd a márvány sírod felett, a legszebb műrecek megsemmisülnek, csak egy nem szűnik meg: a szeretet.

Ez az örök szeretet békéltet meg minket a mulandóság gondolatával. Ez adja a reményt: nem váltunk meg örökre. Lelked él. Te nem haltál meg, csak előrementél egy szebb, örök hazába, ahol egykor találkozunk. Isten veled!

Alkalmi beszéd.

Az önképzőköri főjegyző megnyitó beszéde.
Anyaggyűjtés gondolkodás útján.

* * *

Nagyságos igazgató úrnak köszönetet mondok társaim nevében megjelenéséért, a tek. vezető tanár úrnak azokért a szép buzdító szavakért, melyeket hozzánk intézni szíves volt. Fogadják a tek. tanár urak is hálás köszönetünket, hogy megjelenésükkel körünk megnyitó gyűlését oly ünnepélyessé tették.

Nem mulaszthatom el, hogy ez alkalommal ne intézzek hozzászólásokat néhány szót, kedves társaim. Összegezzük s vessük jól el-ménkbe azokat az elveket, melyeket a vezető tanár úrtól már az előző évben, meg az imént is hallottunk. A munka szükségességét fölöslegesen tartom fejtegetni, hiszen tudjuk, hogy mint a méhek, a társadalom is kiveti a tétlen tagokat. Azt sem kell bizonyítanom, hogy az önképzés, akármilyen irányú, munkát tételez fel.

Azért csak az önmunkásság helyes módját ajánlom figyelemtekbe, hogy ha már dolgozunk, legyen eredménye is.

Ne bízzuk magunkat e tekintetben a véletlenre, ne a kényszerűség, hanem a nemes ambíció buzdítson bennünket. Szokjunk hozzá már itt a kis körben, hogy magunk elé valami magasabb célt tűzünk s ennek elérésére minden erőnkől törekszünk. Ehhez megkívántatik az erős önbizalom, mely nem retten vissza a látszólagos nehézségektől. Ez az erős önbizalom, ha szorgalommal és kitartással párosul, mindig közelebb és közelebb visz bennünket kitűzött célunkhoz. A siker azután örömmel és meglelégedéssel tölti el szívünket s a jutalom legnemesebbikét, a lelki nyugalmat, az önmagunkkal való meglelégedést teszi osztályrészünké.

De kis körünkben másokkal is kell foglalkoznunk; mások munkásságát is meg kell figyelnünk, arról ítéletet kell mondanunk. Ez az ítélet, társaink működéseinek megbírálása történjék szeretettel és igazságérzettel. Szeretettel, mert csak így várhatunk viszont szeretetet; az igazságérzet pedig oly erény, mely bennünket egykor nemes férfiakká tesz, éppen azért törekednünk kell reá. A szeretettel és igazságérzettel mondott bírálat előtt mindenki szívesen meghajlik s elérjük az eredménnyel járó társas működés első s egyúttal legfontosabb kellékét, az együttérzést, az összetartást, elérjük, hogy az Önképzőkör minden tagja azonosítja magát a kör érdekeivel, mindenki azon lesz, hogy az ne csak megmaradjon az előbbi években elért színvonalon, hanem emelkedjék is. Ezt a haladást elérjük az együttes, kitartó, helyes irányú munkával.

Munkakörünk elég széleskörű, úgy hogy mindenki megtalálhatja a tehetségének megfelelő irányt. A szavalás, szónoki előadás, prózai és költői művek felolvasása, az újabb és jobb irodalmi művek ismertetése, egy-egy felvetett tételről való vitatkozás változatossá, érdekessé tehetik a kör üléseit, úgy hogy mindenki örömmel jön ide, ha kiki érvényesítheti tehetségét. Kezdjük meg munkánkat Isten nevében, csak úgy várhatjuk áldását.

Kötelességemnek tartom, hogy most ünnepélyesen is megköszönjem megválasztott tisztviselő társaimmal együtt a bizalmat, köszönetet mondunk a tek. tanár úrnak, hogy a kör vezetését elvállalni szíves volt. Kezdő munkásságunknak jóakarató támogatását és vezetését kérjük.

Levél.

Mikor gondolatainkat a távollevő egyénekkel akarjuk közölni, erre külön formát, a levélalakot használjuk. Csakis alakra nézve különbözik ez a többi írásművektől, mert a tartalma lehet leírás, elbeszélés, értekezés.

A levél elejére cím helyett a megszólítást tesszük. Ez az illetőhöz való viszonyunk szerint különféle. Ki kell tenni a levélírás helyét, idejét, vagyis a keltezést. A levelet nevünk aláírásával zárjuk be.

Vannak bizalmas, vagy magán és irodalmi, vagy közérdekű levelek.

Az előbbieknél inkább a levelező feleket érdeklő események, érzelmek a tárgyai, a közérdekű levelekben valamely irodalmi, művészeti vagy társadalmi kérdések szerepelnek.

Vigyázni kell arra is, hogyha a magán levelet valamely nagyobb rangú, vagy távolabbi viszonyban álló egyénhez intézzük, a finom udvariasság hangját mindig megtartsuk.

A levélíráshoz minden forrás fölösleges, anyagot a kicserélendő gondolatok, érzelmek szolgáltatnak.

* * *

Kedves Barátom!

Sietek leveledre válaszolni, hogy megvigasztaljalak. Azt írod, hogy beteges vagy; állandóan gégehurutod van. Mikor édes apámnak elbeszéltem, azt mondta, hogy ott a felső vidéken sokkal hidegebb a levegő.

Milyen jó is volna, ha megint együtt lehetnénk. Még talán Te sem feleddet el a kellemes délutánokat, meg az iskolai élményeket! Most nincs olyan állandó jó pajtásom, mint Te voltál. Valószínűleg ez az oka, hogy komolyabb lettem. Igaz, már kezünk nagy diákok lenni; szeptemberben már az ötödikbe megyünk.

A tanulásom az idén könnyebb. Új osztályfőnökünk meg van velem elégedve. Ki örül ennek jobban, mint apa! Gondolhatod. Nem tudja megérteni, hogy kevesebbet tanulok, mint tavaly s mégis jobban boldogulok. Már azt is mondta, hogy új osztályfőnökünk nem olyan szigorú. Pedig ha tudná . . . A dolog úgy történt, hogy az osztályfőnök úr engem becsapott. De azért hálás vagyok érte. Észrevette ugyanis, hogy nem vagyok ostoba, hanem szórakozott. Mindig intett, hogy figyeljek. Én persze keveset törődtem vele. Hanem egyszer megígértette velem, hogy két hétig figyelek. Miért ne tenném meg, gondoltam, ha boldoggá teszem.

Pedig magamat tettem azzá. Azóta nem is munka a tanulás. Az óra végén majdnem minden tárgyból tudom a leckét. Együtt gondolkodom a tanár urakkal s így az óra sokkal gyorsabban múlik, sohasem unatkozom. Otthon többet játszom, mert apa sem kényszerít mindig a könyv mellett ülni. Elégedetten mondogatja: Te gyerek, kezdesz megkomolyodni. Nekem igen jól esik, hogy tanáraim és szüleim egyaránt meg vannak velem elégedve.

Már éreztem is a hatást karácsonykor. Az idén sokkal szebb ajándékokat kaptam, mint máskor. Édes apámtól értékes könyveket, meg egy szép térképet kaptam, édes anyámtól meg egy kis kanárit.

Nem is hiszed, mily aranyos kis jószág! Én tanítottam be, az én szobámban van. Először vad volt s most már rászáll a fejemre; kezemből elveszi az ennivalót. Ugy szeretném Neked megmutatni! Egészen sárga, csak a nyakánál van egy kis tarka folt. Búbos kis fején felborzad a toll, mikor megharagítom. Parányi csőrével meg akar ilyenkor enni. Képzeld, akkora, mint az öklöm, engem az óriást. Még karmaival is tudja ilyenkor éreztetni haragját. Vékony lábaival szorosabban fogja át újjaimat. Egészen megszerettem ezt a kis állatot.

Tegnap azonban, míg a délutáni játékon voltam, majdnem elpusztult; beszökött a szobámba a cica.

Igaz, a játékdélutánról egy szomorú eset jut eszembe. Mikor visszajöttünk, egy teherkocsi elütött egy koldúsasszonyt. Mikor a tanár úr pénzt adott neki, a Kozma Pista azt mondta, gyűjtsünk mi is, hadd mehessen orvoshoz. Mindenki szívesen adott néhány fillért, amennyi nála volt. De képzeld a gazdag Gerő gyerek csak két fillért adott, pedig volt neki több is. Eddig sem szerettem nagyon, most még kevésbé. Hanem annál jobban megszerettem a Takács Palit, akit mi durvának tartottunk. Pedig igazán jószívú gyerek.

Tudod, mikor én odaadtam a nálam levő 14 fillért, odajön hozzám, hogy adjak neki 20 fillért, majd odaadja a repülőgépjét, amit heteken át csinált. Nálam nem volt pénz, a Gerőtől kértem kölcsön számára. Másnap megvittem a kölcsönt, de apa azt mondja, hogy a repülőgépet nem szabad elfogadnom. Nem is fogadtam el, mert tudom, hogy Pali mennyire szereti. Azelőtt már kértem egy koronáért, mégsem adta.

De már eleget is írtam. Még ma le akarom írni a házi magyar gyakorlatot, éppen a játékdélutánról kaptuk s én hazajövet kigondoltam. Isten veled. Irj minél előbb, hogy vagy?

Szerető barátod

Temesvár, 1911 május 3-án

Laci.

A köszöntő.

Jókívánatainknak bizonyos alkalomkor írásban, vagy élőszóval való kifejezése a köszöntő. Az ünnepélyes alkalomkor (névnap, születésnap, újév stb.) támadt érzelmeinknek szavakba való öntése. Érzelmeinken kívül semmi külső forrásra nincs szükség megírásához.

Kedves jó Anyám!

Minél nagyobb leszek, minél jobban tudok gondolkodni s minél jobban kezdem megismerni az embereket, annál erősebben átérzem anyai szívének meleg szeretetét.

Oly jól esik elmondanom névünnepén, mi nekem szeretett anyám. Legkedvesebbem, mindenem.

Most kezdem megérteni azokat az elveket, melyeket kis koromtól fogva annyi szeretettel oltott belém, hogy legyek vallásos, legyek munkás és becsületes.

Most látom, mily boldog lehetek, míg jó anyám szeretete öröklik szíve hozhatott, mikor éjjel-nappal ott virrasztott betegágyamnál. Most látom, mily boldog lehetek, míg jó anyám szeretete öröklik felettem.

Nem tehetek mást, mint kérem a jó Istent, áldja meg s tegye boldoggá kedves anyámat.

Együttal ígérem, hogy a fiúi szeretet sohasem fog kialudni szívemből. Kedves anyám intéseit, tanácsait mindig követem és megtartom, hogy továbbra is kiérdemeljem szeretetét, hogy drága anyám elmondhassa, ha nagy leszek: Büszke vagyok rád gyermekem, hogy az én fiam vagy.

A napló.

Erdekesebb napi élményeink feljegyzése. Tárgya lehet minden, ami leköti figyelmünket.

Anyagot hozzá csak megfigyelés és gondolkodás útján gyűjthetünk.

Egy tanuló vakációi naplója.

1911 június 26.

Tegnap végeztünk a vizsgákkal. Volt öröm a búcsúzáskor. Magyar Jóska az iskolából kijövet elkiáltotta magát: Most már negyedikesek vagyunk. Pedig ő igen gyöngé számtanból, sajnálnám, ha megbuknék. Kiss Béla meg azt mondta, most már mi is urak vagyunk két hónapig. Toblachban majd sétapálcát is hord, ott nem látják a tanár urak. Én meg akarom vakációban is tartani, amire az osztályfőnök úr figyelmeztetett. A templomba járást úgy sem engedné el a mamám sem; olvasni meg úgy is szeretek. Ezeket ajánlotta. A napló írást is szívünkre kötötte; azt mondta, ezzel tanulunk fogalmazni. Nem tudom, lesz-e majd érdekes dolog, amiről írni tudok.

1911. július 4.

Tegnap érkeztünk meg Révfülöpre. Kitünő volt az első fürdés. Visszontláthattam a jól ismert helyeket. Majdnem egész nap a szabadban vagyok. De azért eddig megtartottam vakációi tervemet. Mindennap olvastam valamit s megtanulok naponként 15 német szót. Micike hugom kérdez ki, oly kedvesen súg, mikor egyet-egyet elhibázok. Csak azzal nem vagyok még tisztában, miről gondolkozzam. Erre is intett a tanár úr. Szeretném megkérdezni egy levelezőlapon, miről lehet vakációban gondolkodni. De nem merem. Inkább gondolkodom mindenféléről. Tegnap este lefekvés után a tavalyi olvasmányaimat hánytam-vettem meg. Jó is volt, alig tudtam összeszedni emlékezetemben, mit is olvastam a tanévben. Ma De Amicis könyvét hozta apa a kölcsönkönyvtárból. Jónak ígérkezik, mert a deákéletéről szól s én úgy szeretem ezeket.

1911 július 9.

Tegnap olyan történt velem, amit sokáig nem feledek el. Fürdés után Bandival az erdőbe mentünk. Gyönyörű nyári nap volt. A tikasztó hőségben oly jól esett a szép erdő lombos fái alatt járkálni. Nem is vettük észre, hogy vihar közeledik. Az első mennydörgésre megrezzentünk, de hazafutni már nem lehetett, mert a dörgést követően esőcseppek követték. Egy nagy tölgyfa alá húzódtunk. Majdnem egészen sötét lett; az eső mindig erősebben esett. Az erdő homálya megvilágítva a villám fényétől rémségesen hatott. Most rágondolva fenséges látványosság volt, de nem élvezhettük, mert nagyon féltünk. Egy szót sem mertünk szólani. Még este otthon is remegtem, de nem mutattam, hogy meg ne szidjanak.

1911 július 20.

Ma délelőtt Bandival voltam s egy szegény asszonnyal találkoztunk. Apa engedelmével le is fotografáltam. A mezőn keresztül ment az erdőből a szomszéd faluba; a hátán egy csomó faág hulladékot vitt. Beszélgettünk vele. Oly illemtudó volt; nekem azt mondta: ifj' úr.

Elbeszélte, hogy egy kis levest akar főzni, azért ment az erdőre faaprólékot szedni. Egyetlen leánya elhagyta, a városban szolgál; ő dolgozni nem tud, csak tengődik. Nem is gondoltam, hogy ilyen nyomorúság is van. Apa azt mondta, hogy még szegényebbek is vannak, akiknek még leves sem jut mindennap. Meg is ígértette velem, hogy ha nagy leszek, akkor is jó leszek az igazi szegény emberekhez. Istenem, hát csak van szívem. Holnap felkeresem a szegény asszonyt s viszek neki egy fotografiát.

Polgári ügyiratok.

Az olyan írásműveket, melyek két félnek valamely anyagi dologra vonatkozó kölcsönös megegyezését foglalják magukban, polgári ügyiratoknak nevezzük.

Folyamodvány.

Tekintetes Városi Tanács!

Alulírott azon alázatos kéréssel fordulok a tekintetes városi Tanácshoz, hogy engem a főgimnáziumi tandíj fizetése alól felmenteni szíveskedjék. Kérésem támogatására tisztelettel ide mellékelem:

A) alatt iskolai bizonyítványomat, mely szerint a városi főgimnáziumban a II. osztályt jeles eredménnyel végeztem. Magaviseletemből jó érdemjegyet kaptam.

B) alatt a hivatalos családi bizonyítványt, mely igazolja, hogy édesapám elhalt s három kiskorú árvája maradt.

C) alatt szegénységi bizonyítványomat, mely szerint özvegy édes anyámnak csekély nyugdíján kívül semmi más jövedelme vagy vagyona nincs.

Kérésemet tisztelettel megújítva, maradok a tekintetes Tanácsnak Szabadkán, 1911. szeptember 12-én

alázatos szolgája

Benkő Ede

főgimn. III. oszt. tanuló.

A folyamodványt egész ívre kell írni s hosszában kell összehajtani. Kívül az összehajtott ív jobb felére írjuk a címzést úgy, hogy a felső részre kerül a tulajdonképeni cím s hogy ki a folyamodó, az ív közepe alá pedig, hogy mi a folyamodvány tárgya, majd a mellékletek jelzése. Ilyen formán:

Tek. városi Tanácsnak

Szabadka.

Benkő Ede főgimnáziumi III. oszt.
tanuló folyamodványa

melyben tandíjának elengedését
kéri.

3 drb melléklet.

Nyugtatóvány.

Ha valaki bizonyos összeget vesz fel magánféltől, vagy hivataltól, ennek számára egy kis iratot állít ki, mely az összeget, a fizetés címét, helyét, idejét, a fizető és pénzt felvevő nevét tartalmazza. Ez az irat a nyugtatóvány.

Bélyeg.

Nyugtatóvány.

500, azaz ötszáz koronáról, mely összeget, mint a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak 1910. évi szeptember 25-én 15,413. sz. a. kelt rendeletével nekem adományozott

Mária Terézia-féle ösztöndíjat az 1912. évre a kolozsvári állampénztárnál köszönettel felvettem.

Kolozsvár, 1912 március 1-én.

500 K

Kiss Tibor
főgimn. V. oszt. tanuló.

A nyugdtatványra bélyeg is kell és pedig a felvett pénzösszegnek megfelelően a II. fokozatú bélyegilleték szerint.

Bizonyítvány.

A bizonyítvány olyan ügyirat, melyet valakinek személyes tulajdonságairól vagy valamely dolog valóságáról állítunk ki.

Bélyeg.

Bizonyítvány.

Alulírott bizonyítom, hogy Füredi Béla, a veszprémi kegyesrendi főgimnázium VII. osztályú tanulója, árva fiú, 1908—1910. mint fiamnak házi tanítója nálam lakott. Ezen idő alatt jó viseletével, szorgalmával, példaadásával s fiamnak a tanulásban való ügyes vezetésével az én és családom tagjainak elismerését a legnagyobb mértékben kiérdemelte.

Veszprém, 1910 július 21-én.

Molnár Péter
törvényszéki bíró.

Szerződés.

A szerződés azokat a feltételeket foglalja magában, melyekben két fél bizonyos ügyre vonatkozólag megegyezett s magára mind-egyik kötelezőnek tart.

Bélyeg.

Szerződés,

melyet Olasz Károly földbirtokos és Nagy Ferenc építőmester a következő feltételekkel kötöttek:

1. Nagy Ferenc, sümegi építőmester, kötelezi magát, hogy Olasz Károly földbirtokosnak a Hosszú-utcában levő telkén a mellékelt tervrajz szerint egy földszintes lakóházat épít 20000 koronáért. A csatolt költségvetésben feltüntetett anyagot a megfelelő minőségben saját költségén szerzi be.

2. Kötelezi magát továbbá, hogy a házat 1914 május elsejéig elkészíti s ekkor lakható állapotban Olasz Károlynak átadja. Ha

erre az időre a ház teljesen készen nem lenne, Nagy Ferenc építőmester beleegyezik, hogy e határnaptól kezdve az átadásig minden nap 20 korona az építési költségből levonassék.

3. Olasz Károly munkaadó kötelezi magát, hogy a munkadíjból 5000 koronát az építés megkezdésekor, 7000 koronát pedig akkor fizet ki, mikor az épület a tető alá kerül. A hátralevő 8000 koronát az épület átadásakor egyenlíti ki.

4. Nagy Ferenc beleegyezik, hogy az épületet átadás előtt közösen választott szakértők megvizsgálják s a tulajdonos a munkadíj utolsó részletét, 8000 koronát csak akkor fizesse ki, ha a szakértők az épületet minden tekintetben hibátlannak és kifogástalannak nyilvánítják.

5. Végül Nagy Ferenc kijelenti, hogy az épület szilárdságáért jótáll s egy évig minden esetleges javítást ingyen fog teljesíteni.

E szerződés pontjait a szerződő felek megértették, elfogadták s annak mindkét példányát sajátkezűleg írták alá.

Sümeg, 1913 május 25-én.

Tóth János tanú.

Kovács Imre tanú.

Olasz Károly földbirtokos.

Nagy Ferenc építőmester.

Jegyzőkönyv.

A gyűlések vagy tanácskozások lefolyását megörökítő okiratot jegyzőkönyvnek nevezzük. Szó szerint vagy tartalmilag adja ez az elhangzott beszédeket és határozatokat.

Jegyzőkönyv

a szegedi városi főgimnázium Önképzőkörének 1911 január 15-én tartott nyolcadik rendes gyűléséről.

A vezető tanár megnyitja a gyűlést s felszólítja a kör főjegyzőjét, hogy az előbbi ülés jegyzőkönyvét olvassa fel.

A jegyzőkönyvet a kör tudomásul veszi s hitelesítésével Magas József VIII. és Csete Nándor VII. oszt. tanulókat bizza meg a vezető tanár.

A rendes gyűlés első tárgya Oláh Géza VII. oszt. tanuló szaválata volt.

Ábrányi Emil »Vándor madár« című költeményét adta elő.

Birálói Gombos József VIII. és Német Gyula VII. oszt. tanulók a szavalatot másodrendűnek ítélték. Az első bíráló szerint nem tudott hangjával eléggé színezní, hiányzott az erősebb érzés; kissé sietett is. Német Gyula az arc közömbössége és a merev testtartás ellen tesz kifogást.

Utána Antal Géza VIII. oszt. tanuló olvasta fel Horatius és Berzsenyi című értekezését.

A dolgozatot három tagú bizottságnak adták ki megbírálás végett.

Varga Kálmán VII. és Zádor Lajos VI. oszt. tanuló műolvasása következett. Mindketten a Parainesis két pontját olvasták.

Többen szóltak hozzá. (A bírálatok részletesen felsorolhatók). Zádor Lajos olvasását a változatosabb hanghordozás, a finomabb árnyalatok megkülönböztetése miatt jobbnak minősítették.

Kovács Miklós ismertette ezután Gárdonyi Géza »Egri csillagok« című regényét.

Fodor Jenő VIII. oszt. tanuló szerint az ismertetés teljesen tájékoztató volt s elismerés illeti meg érte a felolvasót.

Földes Péter maga készítette szónoki beszédet mondott a kivándorlás ellen.

Négy bíráló szólalt fel. Ketten inkább a beszédet, ketten pedig az előadást méltatták. (A bírálók nevei és megjegyzései). Az előadás majdnem hibátlan volt, a beszéd szerkezete ellen azonban több kifogást tettek. Érdemjegye: jó.

A gyűlés utolsó pontja rögtönzött vitatkozás volt. A vezető tanár jelölte meg a tárgyat: Vörösmarty melyik költeménye tesz szik legjobban s miért?

Kilencen szóltak hozzá. Hatan más-más költemény szépségeit emelték ki a rájuk tett hatással, hárman pedig egyik vagy másik véleményéhez való csatlakozásukat jelezték. (A vélemények felsorolása).

A vezető tanár a következő gyűlés tárgyául jan. 29-ére a versenyszavalást tűzvén ki, névsor olvasás után a gyűlést bezárta.

Kecskemét, 1911 január 15-én.

Gerő Vilmos
az Önképzőkör főjegyzője.

A jegyzőkönyvet aláírásunkkal hitelesítjük.

N. N.

N. N.

A külső forma.

A tartalom és előadásmód mellett az írásbeli dolgozatoknál a külső kiállításra is nagy gondot kell fordítani. A tudatos szerkesztés a külső formán is mutatkozzék. Legyen külsőleg rendes, tiszta s árulja el, hogy az írónak van izlése. A szépen írt dolgozatot mindig szívesebben olvassuk, mint a rendetlent s nem egyszer nagyban emelheti a dolgozat értékét.

A cím és a kidolgozás közt egy-két sornyi hézagot kell hagyni. Ajánlatos a bevezetésnek, tárgyalásnak és befejezésnek külső megkülönböztetése, elválasztása.

A hosszabb dolgozatot szakaszokra osztjuk. Aki nincs tisztában

a szakaszokra való osztással, az egész dolgozatot elejétől végig egy folytában írja s így nem nyújt áttekinthető képet a szerkezetről.

Pedig mi sem könnyebb, mint ennek megtartása. Az utasítás szerint elrendezett anyag minden pontját más szakaszba írjuk. Vagyis egy szakaszban ugyanazon körbe tartozó mondatainkat csoportosítjuk.

Például le kell írnom házunkat. Külön szakaszba írhatom a következő részeket tárgyaló mondatokat:

1. Házunk tájéka. (Városrész, utca, tér).
2. Külseje. (Alakja, nagysága, bejárata).
3. Udvara. (Kert).
4. Belső elrendezése. (Lakószobák, pince, padlás).
5. Mellékhelyiségek. (Cselédház, istálló, kocsiszín).

A szakaszok mennyiségénél az írásmű faja is irányadó. Figyeljük csak meg, hogy az élénkebb elbeszélésben mennyi új pont van. Gyakran egy rövid mondat alkot egy szakaszt. A fejtegető, értekező műveknél már sokkal terjedelmesebbek a szakaszok.

Az írásművek közül egyiknek-másiknak megvan a megállapított formája. Ezeknél, mint például a polgári ügyiratoknál kétszeres gonddal kell figyelni a külsőre, mert a formai hiba az egész okmányt értéktelenné teheti. A folyamodványnak, jegyzőkönyvnek stb. külső alakjára vonatkozólag is vannak szabályok.

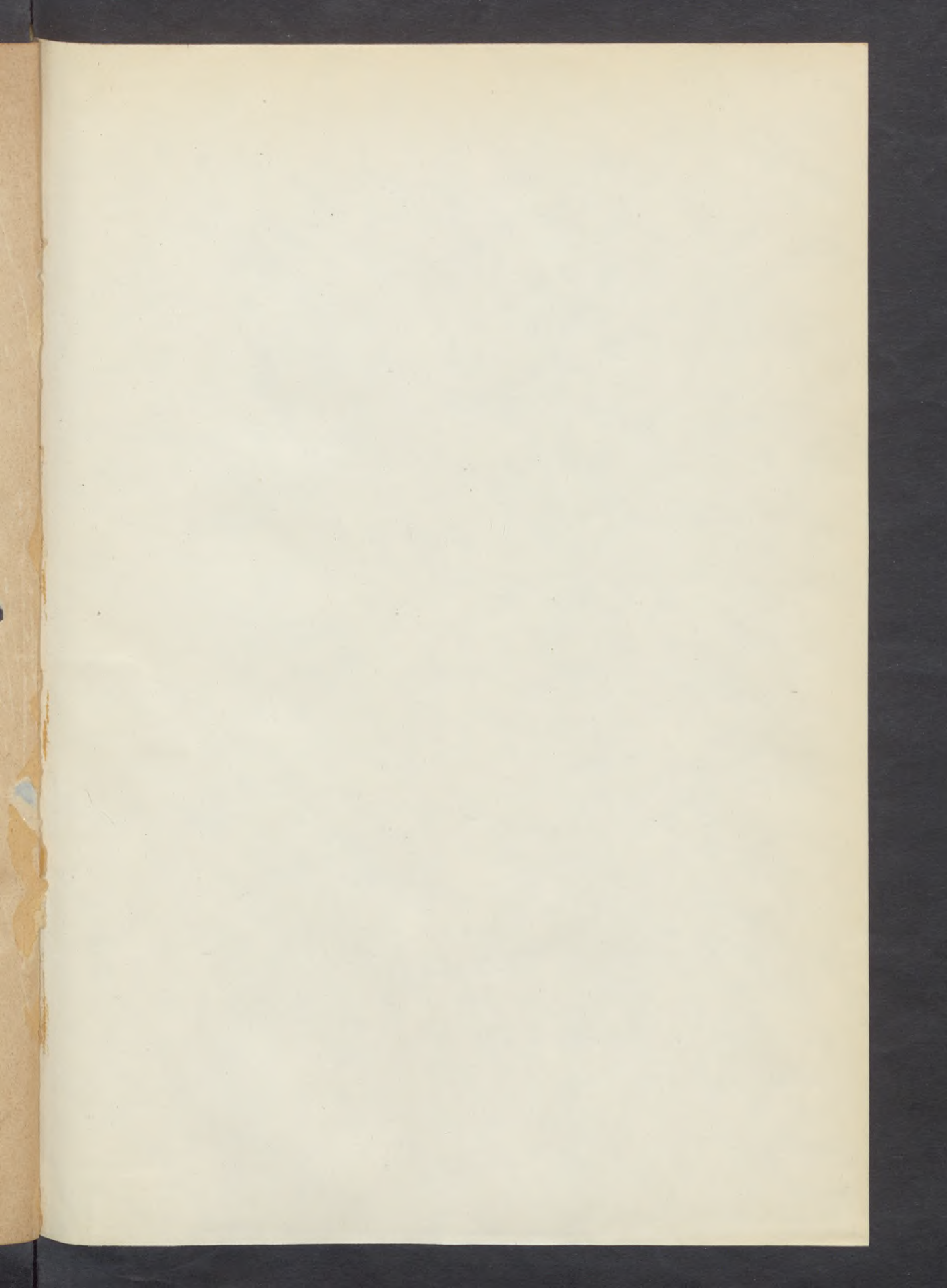
Sokszor meg a külső csínosságra kell tekintettel lennünk. Egészen jelentéktelen dolognak látszik, de mégis nagyban ronthatja a hatást, ha pl. a levélnél a megszólítást nem írjuk a levélpapír közepére. Ugyancsak itt az alsó és felső részen egyenletesen egy kis hézagot hagyunk.

Figyelünk kell a papíros minőségére is. Előkelőbb egyénekhez nagyobb levélpapíron vagy íven írunk. Fontosabb olmányoknál tartósabb papírost választunk. A keltezés, aláírás mindig olvasható legyen. Hivatalos iratokban törölni, javítani nem szabad. Az okmány ívet az előírt módon hajtjuk össze.

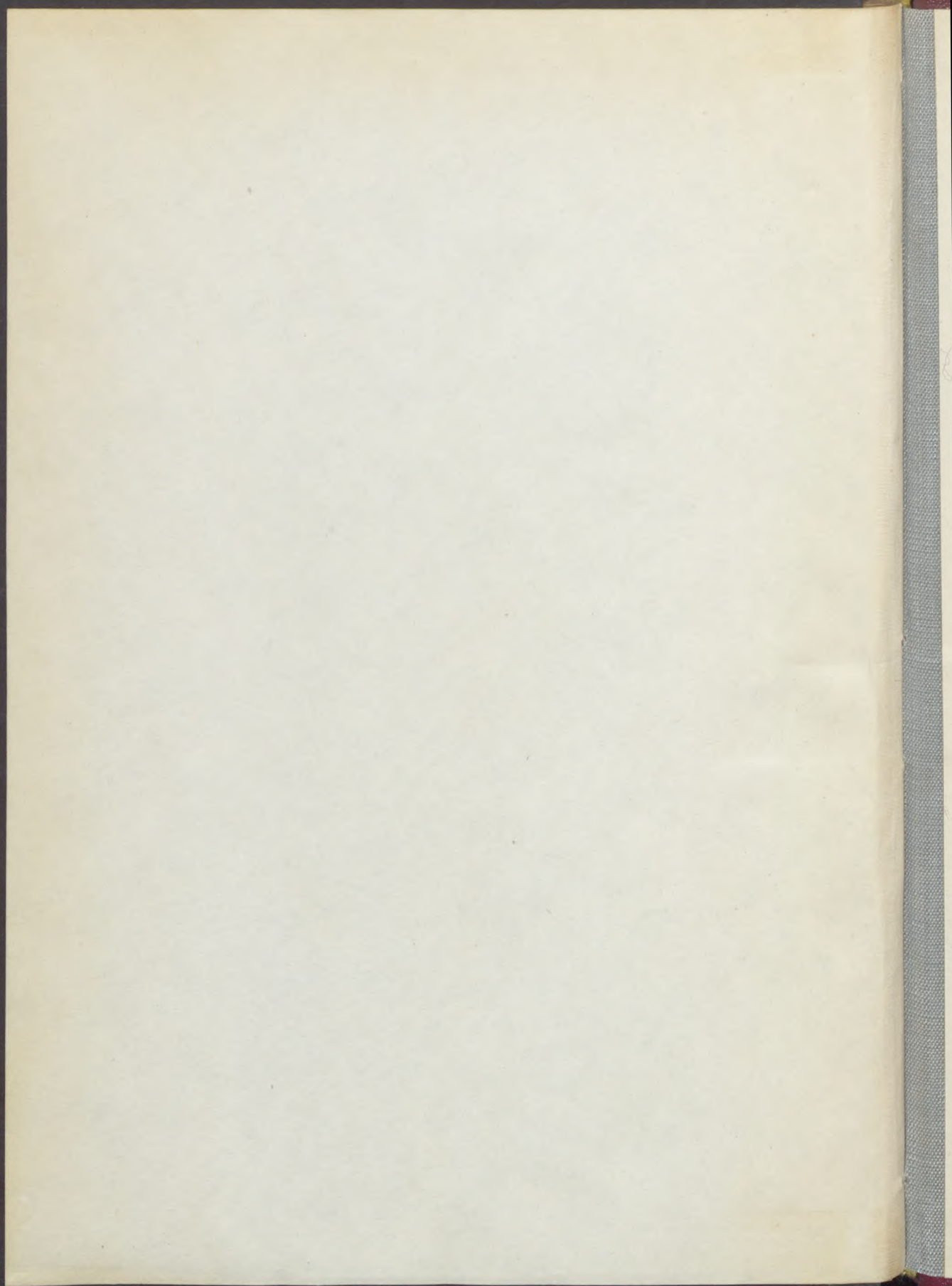

1972 DEC 20

